

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Ελευθερία και Ευθύνη»

Συγγραφή: ΕΛΕΝΗ ΓΟΥΛΑ

Εφαρμογή: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Ελευθερία και Ευθύνη

Εφαρμογή σεναρίου

Δημήτριος Βασιλείου

Δημιουργία σεναρίου

Ελένη Γούλα

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη

Γ΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

Πρότυπο Πειραματικό Λύκειο Αγίων Αναργύρων

Χρονολογία

Από 8-1-2015 έως 9-2-2015

Διδακτική/θεματική ενότητα

- I. Έκφραση – Έκθεση για το Λύκειο, τεύχος Γ΄
Άγγελος Τερζάκης, Μηχανισμός του Εξανδραποδισμού σσ.121-125 ή
- II. Θεματικοί κύκλοι: «Ο πόθος της ελευθερίας και η δύναμη της εξουσίας ή ο πόθος της εξουσίας και η δύναμη της ελευθερίας», σελ 379-423.

Διαθεματικό

Ναι.

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

- I. Φιλολογικής ζώνης

Νεοελληνική Γλώσσα

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Χρονική διάρκεια

8 διδακτικές ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για την υλοποίηση του προτεινόμενου σεναρίου δεν απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις. Οι μαθητές οφείλουν να έχουν στοιχειώδεις γνώσεις για τη χρήση προγραμμάτων Word και επαφή με εικονικά περιβάλλοντα. Το σχολείο επιβάλλεται να διαθέτει σύνδεση με το διαδίκτυο και εργαστήριο πληροφορικής, όπου οι μαθητές θα αναζητήσουν πληροφορίες για τις εργασίες που θα τους ανατεθούν.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Ελένη Γούλα, Ελευθερία και Ευθύνη, Νεοελληνική Γλώσσα Γ΄ Λυκείου, 2012.

Το σενάριο αντλεί

-

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σύμφωνα με τη συντάκτρια του σεναρίου: «Πεδίο προβληματισμού του σεναρίου αποτελεί η έννοια της ελευθερίας και ο τρόπος που εμφανίζεται στην κοινωνική οργάνωση. Πιο συγκεκριμένα, οι έφηβοι μαθητές μέσω αυτής της διερεύνησης επιδιώκεται να προβληματιστούν γύρω από την ατομική ευθύνη που το κάθε μέλος της κοινωνίας φέρει, καθώς επιλέγει ο ίδιος /α ή ανέχεται από τους άλλους

συμπεριφορές και στάσεις. Το σενάριο προτείνει **διαθεματική προσέγγιση των εννοιών** μέσα από τα μαθήματα της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας (δοκιμιακός λόγος, με παράλληλα κείμενα ποιητικού, πεζού και φιλοσοφικού λόγου), το μάθημα των Αρχαίων ελληνικών (αποσπάσματα από την Ιστορία του Θουκυδίδη) και το μάθημα της Γλώσσας, όπου θα διερευνηθούν ποικίλες μορφές κειμένων (άρθρο, δοκίμιο, επιστολή, επιφυλλίδα, συνέντευξη, αποφθέγματα, εικόνες). Στην πρόταση εντάσσεται επίσης και η παρακολούθηση μιας κινηματογραφικής ταινίας («Το κύμα»), ενώ οι μαθητές θα ασκηθούν επιπλέον στα πλαίσια του σεναρίου στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου, τόσο ομαδικά όσο και ατομικά».

Σύμφωνα με την παραπάνω πρόταση ακολουθήθηκε η διαθεματική προσέγγιση των εννοιών μέσα από τα μαθήματα της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Δεν πραγματοποιήθηκε η σύνδεση με το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών και η παρακολούθηση της κινηματογραφικής ταινίας που προτείνεται.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Το θεωρητικό, μεθοδολογικό και γενικότερα παιδαγωγικό πλαίσιο, στο οποίο στηρίζεται το προτεινόμενο σενάριο, παρουσιάζεται από τη συντάκτριά του ως εξής:

1. Στο μάθημα της Γλώσσας και συγκεκριμένα κατά την παραγωγή κειμένων, αποδεικνύεται στην πράξη ότι όλοι οι κλάδοι του σχολικού προγράμματος – εκτός βεβαίως και από τους ποικίλους κοινωνικοπολιτιστικούς παράγοντες – συντελούν στη διαμόρφωση των μαθητικών ταυτοτήτων. Το πόσο οι μαθητές έχουν καλλιεργήσει τις πνευματικές δυνατότητές τους, τι είδους αξίες και δεξιότητες νοητικές έχουν ενσωματώσει δηλαδή, αποτελεί συνάρτηση της γενικότερης κοινωνικής και πολιτιστικής ιδιαιτερότητας μέσα στην οποία μεγάλωσαν, ωστόσο η εκπαιδευτική εμπειρία έχει δείξει ότι καθοριστικής σημασίας είναι και το είδος της εκπαιδευτικής

διαδικασίας που έχει ακολουθηθεί. Έτσι, η εξοικείωση με τη γλώσσα και τη σκέψη, η εξάσκηση στον στοχασμό, η επεξεργασία ιδεών και σκέψεων καθρεφτίζεται στο μάθημα της γλώσσας και δεν ξεκινάει από αυτό. Άλλωστε, η βιωμένη εμπειρία, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, βρίσκει τη θεωρητική της τεκμηρίωση στην αρχή της διαθεματικότητας, που «σαν ευρύτερο παιδαγωγικό παράδειγμα: Ενισχύει μορφές και τύπους γνώσης, για ολιστική κατανόηση της πραγματικότητας.» (<http://www.asda.gr/sdpeper/matsakoyras.pdf>). Ξεκινώντας λοιπόν από τα προσδοκώμενα οφέλη της διαθεματικής αρχής και ακολουθώντας πολύ ήπιες διακλαδικές παρεμβάσεις, με το συγκεκριμένο σενάριο θα προσπαθήσουμε να δείξουμε ότι τα (φιλολογικά) μαθήματα της Λογοτεχνίας και των Αρχαίων Ελληνικών, συντελούν αν όχι εξίσου με το μάθημα της Γλώσσας, τουλάχιστον σε μεγάλο βαθμό, στον προβληματισμό και στην καλλιέργεια της σκέψης των μαθητών, η οποία θα εκφραστεί εν συνεχεία με προφορικό και γραπτό λόγο.

2. Χρησιμοποιώντας παράλληλα με τα παραδοσιακά κείμενα (λογοτεχνία, άρθρο, δοκίμιο) και πολυτροπικά κείμενα (ταινία, βίντεο, σκίτσο, εικόνα), ενεργοποιώντας το ενδιαφέρον των μαθητών, αλλά και αξιοποιώντας τη δυνατότητα της άμεσης πρόσβασης στην πληροφορία μέσω του διαδικτύου και των ΤΠΕ, θα προσπαθήσουμε να οδηγήσουμε τους μαθητές να ανακαλύψουν τη νέα γνώση (ανακαλυπτική μάθηση). Πιο συγκεκριμένα, και καθώς οι μαθητές της Γ' Λυκείου, στους οποίους απευθύνεται το σενάριο, έχουν ήδη ως ένα βαθμό ενσωματώσει γλωσσικούς και κοινωνικούς κώδικες σε ικανοποιητικό επίπεδο και είναι σε θέση να κατανοήσουν και να ασκήσουν κριτική σε πληθώρα κειμένων τα οποία μας κατακλύζουν, μπορούν να οδηγηθούν στο προστατευμένο περιβάλλον της τάξης και των συμμαθητών τους, με τη βοήθεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τη διακριτική – ενεργή ωστόσο – καθοδήγηση του δασκάλου σε κάπως ασφαλή συμπεράσματα. Η ενεργητική αυτή διαδικασία, ενισχυμένη από την εφαρμογή, σ' αυτό το στάδιο, της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου, μπορεί να τους καλλιεργήσει την κριτική ικανότητα και να διασφαλίσει την όσο το δυνατόν σφαιρικότερη θεώρηση, καθώς μπορούν να

αμφισβητήσουν αλλά και να επικοινωνήσουν την πληροφορία με τους συμμαθητές τους στον ήδη κοινά διαμορφωμένο κώδικα των ομηλικών. Το εκπαιδευτικό ζητούμενο λοιπόν, (βλ. Π.Σ.), η διαμόρφωση δηλαδή ταυτοτήτων με κριτικό πνεύμα, αναστοχαστική διάθεση και συνειδητά βιωμένες αντιλήψεις, ενισχύεται, καθώς οι μαθητές καλούνται να ανακαλύψουν οι ίδιοι τις πληροφορίες, να τις αξιολογήσουν, αλλά και να τις υποβάλουν στον κοινωνικό έλεγχο της ομάδας πρώτα με τη στενή έννοια και αργότερα στην ολομέλεια της τάξης. Έτσι, μπορεί να οικοδομηθεί η νέα γνώση (εποικοδομισμός) πιο στέρεα, με τη συνειδητή συμμετοχή του μαθητή και όχι ερήμην του, καθιστώντας τον υπεύθυνο τόσο για την ατομική του συμπεριφορά και στάση, όσο και για τις συνέπειες της στάσης αυτής. Με τον τρόπο αυτό αναπλαισιώνεται η γνώση της κατανόησης του κόσμου – στην εποχή της πληροφορίας – με την ενίσχυση δεξιοτήτων ανάγνωσης και ερμηνείας των πηγών έτσι ώστε οι μαθητές να καλλιεργούν πνευματικές αντιστάσεις και να αποκωδικοποιούν τα μηνύματα που τους κατακλύζουν. Καθώς στην εποχή μας και μάλιστα στη Γ΄ τάξη το ζητούμενο δεν είναι η ίδια η γνώση και η αποστήθισή της αλλά ο μηχανισμός με τον οποίο αυτή θα αναζητηθεί με ασφάλεια και θα επιλεγεί ανάμεσα σε άλλες όψεις παραπλανητικές.

3. Η ιδιαιτερότητα της τάξης – μαθητές στο στάδιο αποφοίτησης, αρκετά ώριμοι πνευματικά, αλλά ακόμη διαμορφούμενες προσωπικότητες, με την ασφυκτική όμως πιστικότητα της προετοιμασίας για τις Πανελλήνιες εξετάσεις – αναγκάζει το σενάριο να μην παρεκκλίνει σοβαρά από τα προσδοκώμενα των ίδιων των μαθητών και των γονιών τους. Έτσι, τόσο στην επιλογή κειμένων προς επεξεργασία, όσο και στην επιλογή παραγωγής λόγου ακολουθεί τις θεσμοθετημένες ανάγκες των εξετάσεων. Ερμηνεύοντας στενά το αναλυτικό πρόγραμμα και την εξεταστέα ύλη ο εκπαιδευτικός καλείται να περιορίσει τις ελευθερίες που παρέχει η χρήση των ΤΠΕ και να ακολουθήσει σημεία συμπεριφοριστικής μεθόδου. Να επιβραβεύσει τη συμμετοχή και να βαθμολογήσει τη γνώση εκείνη που προσεγγίζει περισσότερο στο ζητούμενο μοντέλο των εξετάσεων. Μόνο έμμεσα μπορούμε να αξιολογήσουμε αν

και κατά πόσον η ταυτότητα των μαθητών επηρεάζεται ή αν είναι δυνατόν να επηρεαστεί (κατά τον ρόμβο της γλωσσικής εκπαίδευσης).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Η συντάκτρια κάνει ιδιαίτερη αναφορά στους διδακτικούς στόχους που θα υλοποιηθούν με την εφαρμογή του προτεινόμενου σεναρίου και οι οποίοι σχετίζονται, όχι μόνο με τις γνώσεις που καλούνται να αποκομίσουν οι μαθητές, αλλά και με τις αξίες που θα αποκτήσουν και την κοσμοθεωρία που θα διαμορφώσουν:

- Με δεδομένο ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες της Γ΄ λυκείου καλούνται να ασκήσουν τα εκλογικά τους δικαιώματα, αναμένεται από αυτούς να μπορούν να κατανοούν την πραγματικότητα που τους περιβάλλει. Επίσης, να είναι σε θέση να την ερμηνεύουν και να την αξιολογούν. Έτσι στην εποχή μας και ιδιαίτερα στη χώρα μας όπου οι φανατισμοί κερδίζουν έδαφος ανάμεσα στους πολύ νέους και μικρόβια όπως αυτό του νεοναζισμού φαίνεται να μολύνει πολλούς μαθητές, ο καθηγητής της Γ΄ Λυκείου έχει την ευκαιρία να θίξει καθοριστικά στο μάθημα της γλώσσας, θέματα σημαντικά για τη **Δημοκρατία**, την **Ελευθερία** και άλλες τέτοιες έννοιες. Η συγκεκριμένη πρόταση λοιπόν, επιχειρώντας να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών, να τους προκαλέσει συναισθήματα και να ενεργοποιήσει την κριτική ικανότητα, σκοπεύει να τους οδηγήσει στη συνειδητή σκέψη. Παρόλο που ήδη κάποιои έχουν αποκτήσει στερεότυπες αντιλήψεις, ωστόσο, η κάπως διαφορετική προσέγγιση του θέματος που προτείνεται (μέσα από ομάδες, παρακολούθηση ταινίας, ατομική παρουσίαση) ίσως ευαισθητοποιήσει τις προσλαμβάνουσες για να οδηγηθούν οι μαθητές στη μαθησιακή διαδικασία (επικοινωνισμός: αμφισβήτηση της προηγούμενης γνώσης – οικοδόμηση νέας), εμπλεκόμενοι συνειδητά στη διαδικασία.

- Περιμένουμε επίσης, αναζητώντας τη γνώση χωρίς την πειστική καθοδήγηση του δασκάλου και χωρίς την απαίτηση για μια ακόμη ανιαρή αναπαραγωγή στο πλαίσιο μιας τυπικής και άνευρης παραγράφου, ο μαθητής να εμβαθύνει με πιο προσωπικό τρόπο στις πλευρές και στις οπτικές του θέματος. Αν επιτύχει ο στόχος και κεντριστεί το ενδιαφέρον – των συνήθως αδιάφορων μαθητών της Γ΄ Λυκείου – οι πληροφορίες μπορούν να εμπλουτίσουν τη σκέψη και τη συμπεριφορά τους. Ζητήματα όπως η προσωπική ευθύνη του πολίτη της δημοκρατίας, η δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής, καθώς και τα ολέθρια αποτελέσματα της βίας, μπορούν να ερευνηθούν περισσότερο από ότι γίνεται σε μια μετωπική παραδοσιακή διδασκαλία. Αυτό συμβαίνει καθώς το ερώτημα που γεννιέται σε ένα πρώτο επίπεδο με την ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου (Εγκαταλειμμένος άνθρωπος) – που ίσως είναι κάπως νεφελώδες και αόριστο – με την περαιτέρω διερεύνηση, μέσα από ποικίλες πηγές και μορφές, καθίσταται σαφέστερο και επιδέχεται προσωπικής απάντησης του μαθητή και όχι έτοιμης από τον διδάσκοντα.
- Όλος βέβαια ο προβληματισμός επιδιώκει να αποκτήσει ή να ενισχύσει ο μαθητής απόψεις, στάσεις και συμπεριφορές, τέτοιες που να προάγουν τις αρμονικές κοινωνικές σχέσεις, να συνάδουν με το δημοκρατικό πολίτευμα, και να ενισχύουν προσωπικότητες που αναλαμβάνουν την προσωπική τους ευθύνη σαν συνειδητοί πολίτες.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Από το συγκεκριμένο διαθεματικό σενάριο οι μαθητές πρόκειται να αποκτήσουν σημαντικές γνώσεις για τη δομή και τη λειτουργία της γλώσσας, όπως επισημαίνεται από τη συντάκτριά του:

- Με το συγκεκριμένο σενάριο, οι μαθητές επιδιώκεται να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους, εντάσσοντας στο οπλοστάσιό τους λέξεις με ειδικό βάρος, όρους ασαφείς και ευρύτατους που μπορούν να πάρουν ποικίλες σημασίες. Η

ανάγνωση των σχετικών κειμένων – κυρίως κατά την ομαδική εργασία στο εργαστήριο πληροφορικής – και η ζητούμενη επεξεργασία (θεματικό κέντρο, θεματικοί άξονες, στοιχειώδης πυκνωση του περιεχομένου), αναμένεται να «αναγκάσει» τους μαθητές να έρθουν σε επαφή με όρους, δομές, και έννοιες, ενταγμένες μέσα σε φυσικό επικοινωνιακό πλαίσιο. Δεν θα είναι κείμενα «κατασκευασμένα» για τις ανάγκες του μαθήματος, έτσι θα έχουν την ευκαιρία να παρατηρήσουν σ' αυτά την φυσικότητα στη σύνταξη, το αβίαστο ύφος και την εκφραστική ποικιλία. Αυτά τα στοιχεία αναμένεται να τους βοηθήσουν στη συνέχεια να εκφράσουν σχετικές σκέψεις και ιδέες. Γιατί σ' αυτή την τάξη ένα σοβαρό πρόβλημα στο μάθημα της Έκφρασης-Έκθεσης είναι ότι οι μαθητές υστερούν στην αφομοίωση της «φροντιστηριακά» παρεχόμενης έτοιμης γνώσης, και αυτό γίνεται φανερό κυρίως από τον τρόπο που την εκφράζουν. Με την πρόταση, λοιπόν, αυτή επιδιώκεται, καθώς θα προσπαθούν να επικοινωνήσουν με τους συμμαθητές τους τις πληροφορίες που συγκέντρωσαν, να χρησιμοποιήσουν τον επεξεργασμένο λόγο των κειμένων, άμεσα και χωρίς αγκυλώσεις. Θα τους ενδιαφέρει, ελπίζουμε, να γίνει σαφές ό,τι διαβάσανε, ό,τι καταλάβανε και έτσι θα αναζητήσουν και θα μάθουν τις κατάλληλες λέξεις εντάσσοντάς τες μέσα στο κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον. Επομένως, αναμένεται να κατακτήσουν ακόμη και οι πιο αδύναμοι στοιχειώδεις σχετικό λεξιλόγιο (συνώνυμα, αντώνυμα, ορισμός).

- Πέρα όμως από το λεξιλόγιο, αναμένεται να ενισχυθεί η δομή του λόγου κυρίως σε ό, τι αφορά στην οργάνωση επιχειρηματολογίας, καθώς η «τριβή» με τα κείμενα, εξοικειώνει τους μαθητές με την οργάνωση του λόγου και την επιχειρηματολογία. Η προσπάθεια να αποδώσουν το νόημα και να καταγράψουν τις ιδέες αναγκαστικά τους οδηγεί να παρακολουθήσουν την πορεία της σκέψης του συγγραφέα. Έτσι, εκτός από την τυπική και συνειδητή διεργασία επισυμβαίνει και η άτυπη και ασυνείδητη, και κυρίως όταν συνεργαζόμενοι οι μαθητές, δέχονται και τα μηνύματα της ομάδας.

- Επίσης, τυπικά κειμενικά χαρακτηριστικά όπως το λεξιλόγιο και το ύφος, μπορούν να αξιοποιηθούν κατά την επεξεργασία των κειμένων, προκειμένου οι μαθητές να αντιληφθούν νοήματα και ιδέες που υποκρύπτονται και υπονοούνται ή την πιθανή στράτευση του συγκεκριμένου κειμένου. Σ' αυτό στοχεύουν άλλωστε και τα φύλλα εργασίας που ζητούν συνδυασμό λόγου και εικόνας προκειμένου να προσδιοριστεί το περιεχόμενο των εννοιών.

Γραμματισμοί

Σύμφωνα με τη συντάκτρια με την εφαρμογή του προτεινόμενου σεναρίου οι μαθητές επιδιώκεται να κατακτήσουν βασικούς γραμματισμούς, όπως:

- Με την επεξεργασία του ύφους και του νοήματος των κειμένων αναμένεται να ενισχυθεί ο Κριτικός Γραμματισμός των μαθητών, καθώς μέσα από την ομαδική επεξεργασία μπορούν να οδηγηθούν ασφαλέστερα στην κατανόηση των κειμένων και του κόσμου που τους περιβάλλει. Εξάλλου, η εξοικείωση των μαθητών με κείμενα που διαφέρουν μεταξύ τους (άρθρα, δοκίμια, συνέντευξη, αλλά και ταινία, εικόνες κ.λπ.) και η κριτική τους ανάγνωση είναι προαπαιτούμενο του σύγχρονου ανθρώπου. Και την εξοικείωση αυτή επιχειρεί η συγκεκριμένη πρόταση, με την επεξεργασία και το σχολιασμό των σχετικών με την ενότητα πολυτροπικών κειμένων.
- Επίσης, με την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου επιχειρείται η περαιτέρω εξάσκηση των μαθητών στην κατανόηση δοκιμιακών κειμένων και άρθρων καθώς και η δυνατότητα της επεξεργασία τους. Ο εντοπισμός του θεματικού κέντρου και των θεματικών αξόνων ενός κειμένου, ζητούμενο όλων των τάξεων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στη Γ' Λυκείου καθίσταται επιτακτική ανάγκη και δεσμεύει τους στόχους του σεναρίου.
- Ακόμη, αναμένεται να εμπλουτίσουν και να σταθεροποιήσουν τις γνώσεις τους γύρω από το περιεχόμενο των όρων των οποίων τη σημασία θα αναζητήσουν ατομικά και ομαδικά. Επίσης, να εμπεδώσουν τις γνώσεις τους

σχετικά με το πώς οργανώνεται η παράγραφος με ορισμό. Πώς να πυκνώσουν το κείμενο, πώς να διατυπώσουν με συντομία και σαφήνεια απόψεις.

- Στη συνέχεια, και αφού όλοι οι μαθητές προβλέπεται να διατυπώσουν προσχεδιασμένο προφορικό λόγο με ανάπτυξη επιχειρηματολογίας, αναμένεται να ενισχυθεί η έκφραση και η οργάνωση επιχειρηματικού λόγου. Ακόμη, να ενισχυθεί η δεξιότητα του κάθε μαθητή να επικοινωνεί και να συνεννοείται με τους άλλους, να μοιράζεται μαζί τους ιδέες, απόψεις, σκέψεις και επιχειρήματα. Να οργανώνει λόγο επαρκή και να διατυπώνει με ακρίβεια το περιεχόμενο της σκέψης του καθώς επίσης να είναι σε θέση να ανατροφοδοτείται από τη συζήτηση και να επαναδιατυπώνει, να επεξηγεί, να πυκνώνει και να αναλύει τις απόψεις του. Προς την κατεύθυνση αυτή πρέπει να επισημάνουμε ότι με τη συνεργασία και όχι με τη μετωπική διδασκαλία αναμένεται να εξασκηθούν οι μαθητές καλύτερα στην αβίαστη και φυσική έκφραση, κάτι που αποτελεί και πιο σταθερό και μόνιμο εφόδιο για τη ζωή τους.
- Γενικά, με το συγκεκριμένο σενάριο παράλληλα με τον Κριτικό Γραμματισμό επιδιώκεται εξίσου να ενισχυθεί και ο σχολικός γραμματισμός, που απαιτείται να κατακτηθεί στην τάξη αυτή. Με την κατακτημένη αυτή δεξιότητα οι μαθητές αυξάνουν τις πιθανότητες να επιτύχουν στις εξετάσεις, κάτι που στην πραγματικότητα είναι και το μόνο ρεαλιστικό ζητούμενο με πραγματική αξία για όλους σχεδόν τους μαθητές και τους γονείς τους.

Διδακτικές πρακτικές

Κατά την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να δράσουν δημιουργικά τόσο σε ομαδικό όσο και σε ατομικό επίπεδο. Συνειδητοποίησαν ότι τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για γόνιμο προβληματισμό στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Στη Β΄ Φάση με τη συμπλήρωση της Φόρμας Καταγραφής εξασκήθηκαν

στην ανάπτυξη παραγράφου με ορισμό, στην πύκνωση κειμένων μεγάλης έκτασης και σε περιορισμένης έκτασης λεξιλογικές ασκήσεις. Προσπάθησαν να προσδιορίσουν το περιεχόμενο, ακόμη και δυσθεώρητων εννοιών, όπως η φαυλοκρατία, και προβληματίστηκαν για την αξία της Ελευθερίας και της Δημοκρατίας. Με τη συγγραφή της Ομιλίας επιχείρησαν μέσα από τη σύνδεση των δύο αυτών εννοιών να αποδείξουν με επιχειρήματα την αξία τους, αλλά και να προτείνουν τρόπους για την περιφρούρηση της ελευθερίας και την εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Αφορμή για την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου αποτέλεσε το κείμενο του Ζαν Πολ Σαρτρ, «Ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος», από το εγχειρίδιο των ΚΝΛ της Γ΄ Λυκείου. Η διδασκαλία του συνέπεσε με την εισαγωγή στην ενότητα *Δοκίμιο* στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και την προσπάθεια προσέγγισης των κειμένων «Η Δύναμη της Μάζας» του Ε. Παπανούτσου και «Μηχανισμός του εξανδραποδισμού» του Αγ. Τερζάκη. Το κείμενο του Σαρτρ έθεσε το θέμα της ευθύνης, ενώ τα κείμενα από το εγχειρίδιο της Νεοελληνικής Γλώσσας συνέβαλαν στο συνδυασμό της έννοιας αυτής με τις έννοιες: Ελευθερία, Βία, Φαυλοκρατία, Ολοκληρωτισμός, Δημοκρατία. Έτσι, με την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου θα προσεγγίζονταν οι θεματικές ενότητες που σχετίζονται με θέματα πολιτικού προβληματισμού: Ελευθερία, Δημοκρατία, Βία, Πολιτική Ευθύνη και Πολιτική Αγωγή.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Τα κείμενα που αξιοποιήθηκαν για την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου περιλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και

Έκφραση Έκθεση Γ΄ Λυκείου. Το Ατομικό Φύλλο Εργασίας για το κείμενο του Σαρτρ έδινε ερωτήματα για συνεξέτασή του με τρία παράλληλα κείμενα, όπως προβλέπεται και στο ΑΠΣ και στις Οδηγίες Αξιολόγησης του μαθήματος. Η κοινή Φόρμα Καταγραφής που δόθηκε σε όλες τις ομάδες για την επεξεργασία των εννοιών περιείχε ερωτήσεις, όπως: προετοιμασία πύκνωσης κειμένων, ανάπτυξη παραγράφου με ορισμό, συσχέτιση εννοιών, συνώνυμα – αντώνυμα. Έδινε, δηλαδή, την ευκαιρία στους μαθητές να εξασκηθούν σε τυπολογία ασκήσεων και ανταποκρινόταν στην αξιολόγηση του μαθήματος στις Πανελλήνιες Εξετάσεις. Επιπλέον, η Ομιλία που κλήθηκαν να γράψουν οι μαθητές, το τελευταίο διδακτικό δίωρο εφαρμογής του σεναρίου, αποτελεί αρκετά συνηθισμένο επικοινωνιακό πλαίσιο για την παραγωγή γραπτού λόγου στα θέματα των Πανελληνίων Εξετάσεων.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Το προτεινόμενο σενάριο προέβλεπε ομαδική δραστηριότητα στο εργαστήριο πληροφορικής. Οι ομάδες ανέλαβαν να αναλύσουν τις έννοιες που δόθηκαν στην καθεμία και να εντοπίσουν τη μεταξύ τους σχέση. Μέσω του διαδικτύου οι μαθητές μπόρεσαν να προσπελάσουν κείμενα, αλλά και να δουν φωτογραφικό υλικό, προκειμένου να ορίσουν και να συσχετίσουν τις έννοιες. Επίσης, με τη χρήση του Λογισμικού Παρουσίασης οι ομάδες έφτιαξαν ένα συνολικό έγγραφο παρουσίασης, το οποίο στάλθηκε μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σε όλους, ώστε να αποτελέσει υλικό για την πληρέστερη κατανόηση των εννοιών αυτών.

Κείμενα

Από το βιβλίο ΚΝΛ της Γ΄ Λυκείου

- Ζαν Πολ Σαρτρ, «[Ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος](#)»

Από το βιβλίο Έκφραση Έκθεση για το Λύκειο, τεύχος Γ΄

- Άγγελος Τερζάκης, «[Μηχανισμός του εξανδραποδισμού](#)»

Σημείωση: Τα υπόλοιπα κείμενα που αξιοποιήθηκαν στο σενάριο παρατίθενται στο [Παράρτημα](#), όπως και στο προτεινόμενο σενάριο.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Προετοιμασία της τάξης για την εφαρμογή του σεναρίου: Μία (1) διδακτική ώρα στην αίθουσα της τάξης /8-1- 2015.

Θεώρησα σκόπιμο να αφιερώσω μία διδακτική ώρα από τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, προκειμένου να αντιληφθούν οι μαθητές τη θεματική του συγκεκριμένου σεναρίου. Τούς είχα, ήδη, προϊδεάσει από προηγούμενα μαθήματα για τη συνανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων με κείμενα σύγχρονου προβληματισμού. Για παράδειγμα, «Το ποτάμι» του Α. Σαμαράκη είχε αποτελέσει αφετηρία για τη διδασκαλία στη Νεοελληνική Γλώσσα της θεματικής που συνδέεται με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, την Ανθρωπιά και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Έτσι, με αφετηρία το δοκίμιο του Παπανούτσου με τίτλο «Μηχανισμός του Εξανδραποδισμού», το οποίο είχαμε συζητήσει στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, σχολιάζοντας την υπονόμηση της ψυχολογικής μας ελευθερίας από τις καταναλωτικές μας συνήθειες, τέθηκε το ζήτημα της ατομικής ευθύνης. Στο πλαίσιο αυτό προτάθηκε η συμμετοχή της ομάδας της τάξης σε μια κοινή αποστολή: στην εφαρμογή του σεναρίου/σχεδίου δράσης με τίτλο: «Ελευθερία και Ευθύνη» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Εξήγησα ότι η θεματική του σεναρίου σχετίζεται με θεματικές ενότητες του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας, αλλά θα αξιοποιηθεί ως αφόρμηση και ένα κείμενο του Σαρτρ από το βιβλίο της Λογοτεχνίας.

Ενημέρωσα τους μαθητές ότι από την επόμενη εβδομάδα θα αρχίσει η υλοποίηση του σεναρίου και ότι θα αναλάβουν ομαδικές και ατομικές εργασίες. Προκειμένου να μη χαθεί χρόνος από την επόμενη διδακτική ώρα προχωρήσαμε στο χωρισμό σε ομάδες. Επέλεξα τυχαία έξι αριθμούς από τον κατάλογο της τάξης, αναθέτοντας στους μαθητές αυτούς τον συντονισμό των ομάδων τους. Ο κάθε μαθητής θα επέλεγε άλλους τρεις για να στελεχώσει την ομάδα του, όχι όμως όλους μαζί, αλλά διαδοχικά (επέλεγε ο καθένας από τους έξι μαθητές από έναν, μόλις επέλεγαν όλοι, επέλεγαν έναν ακόμη κ.ο.κ.). Επειδή οι μαθητές του τμήματος ήταν 27, σχηματίστηκαν 6 ομάδες των 4 ατόμων και περίσσεψαν 3 μαθητές. Σε αυτούς

δόθηκε το δικαίωμα να επιλέξουν σε ποια ομάδα θα πάνε. Έτσι, σχηματίστηκαν τελικά τρεις 5μελείς και τρεις 4μελείς ομάδες.

1η Φάση: Αφόρμηση – Νεοελληνική Λογοτεχνία: Ζαν Πολ Σαρτρ, «Ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος» και Παράλληλα κείμενα – Δύο (2) διδακτικές ώρες στην αίθουσα της τάξης /14 & 15-1-2015.

Η πρώτη διδακτική ώρα αφιερώθηκε στην προσέγγιση του κειμένου του Σαρτρ. Αρχικά, έθεσα ερώτημα για τον τίτλο και ζήτησα από τους μαθητές να σχολιάσουν τον επιθετικό προσδιορισμό «εγκαταλειμμένος» στη λέξη άνθρωπος. Προέκυψε ενδιαφέρον προβληματισμός σε σύνδεση με τη φιλοσοφική θεωρία του υπαρξισμού. Στη συνέχεια επιχείρησα μια πρώτη ανάγνωση του κειμένου, προσπαθώντας να εξομαλύνω τυχόν δυσκολίες. Βοηθούσε αρκετά ο υπάρχων χωρισμός του κειμένου σε υποενότητες. Με τη διατύπωση του τραγικού ηθικού διλήμματος του ήρωα τέθηκε το ζήτημα της εσωτερικής ηθικής ελευθερίας, που αποτελεί το θεματικό άξονα ολόκληρου του κειμένου.

Έλαβα υπόψη μου τις οδηγίες της συντάκτριας του σεναρίου: «ο δικός μας στόχος είναι το κείμενο αυτό να λειτουργήσει ως αφόρμηση για τον προβληματισμό γύρω από τις έννοιες της ελευθερίας και των άμεσων συνδέσεών της, όχι να επεξεργαστούμε τη δομή του, κάτι που μπορεί να γίνει αργότερα με άλλη αφορμή ενός παραδειγματικού δοκιμίου ή ομιλίας. Διευκρινίζουμε τον όρο «υπαρξισμός» (άκμασε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κύριο χαρακτηριστικό είναι η ενασχόληση με την ύπαρξη, που δίνει νόημα στον κοσμικό περίγυρο), και ζητούμε από τους μαθητές να εντοπίσουν τα διλήμματα του ήρωα, έτσι όπως τα εκθέτει ο συγγραφέας. Εφαρμόζουμε τον κατευθυνόμενο διάλογο και τις ερωταποκρίσεις, για να οδηγήσουμε τους μαθητές να αντιληφθούν τις φιλοσοφικές προεκτάσεις της βασικής έννοιας που μας απασχολεί (ελευθερία)».

Στη σύνδεση των εννοιών Ελευθερία και Ευθύνη, που αποτελούν και τον τίτλο του σεναρίου, συνέβαλε ιδιαίτερα η ενασχόλησή μας με τη γραπτή εργασία που

προτείνεται στο σχολικό βιβλίο: «Η εγκατάλειψη του ανθρώπου στον κόσμο, κατά τον υπαρξισμό του Σάρτρ, έχει ως συνέπεια την απόλυτη ελευθερία του ανθρώπου, την ανάγκη δηλαδή να επιλέγει εντελώς μόνος του την κάθε πράξη του. Ο άνθρωπος λοιπόν είναι απόλυτα ελεύθερος και γι' αυτό είναι και απόλυτα υπεύθυνος. Να εκθέσετε τις απόψεις σας.» Μετά από συζήτηση καταλήξαμε στη διαπίστωση ότι οι άνθρωποι υπεραμύνονται των ελευθεριών τους και αδιαφορούν για τις ευθύνες τους. Επομένως, η συνειδητοποίηση των ευθυνών μας καθιστά ανθρωπινότερο τον κόσμο στον οποίο ζούμε και διασφαλίζει τις ελευθερίες μας.

Την επόμενη διδακτική ώρα προτίμησα να αναθέσω ατομική εργασία στους μαθητές. Δε θεώρησα απαραίτητη τη συμπλήρωση του [Φύλλου Εργασίας](#) που περιείχε ερωτήματα για το κείμενο του Σαρτρ, αλλά προτίμησα να δώσω φωτοτυπημένο το [δεύτερο Φύλλο Εργασίας](#), προκειμένου να μελετήσουν τα παράλληλα κείμενα που δόθηκαν, επίσης, σε φωτοτυπίες, τα κείμενα δηλαδή του [Καζαντζάκη](#), του [Καβάφη](#) και του [Πλάτωνα](#). Οι μαθητές έδειξαν ενδιαφέρον για τα παράλληλα κείμενα και ιδιαίτερα για το απόσπασμα από το μύθο του σπηλαίου του Πλάτωνα. Απάντησαν όλες τις ερωτήσεις του Φύλλου Εργασίας.

2η Φάση: Νεοελληνική Γλώσσα – Ανάλυση των εννοιών: Ελευθερία, Βία, Ολοκληρωτισμός, Δημοκρατία, Φαυλοκρατία και Ευθύνη – Δύο (2) διδακτικές ώρες στο εργαστήριο πληροφορικής και μία (1) διδακτική ώρα στην αίθουσα της τάξης/19-1-15 και 21-1-15.

Οι μαθητές, με βάση τον χωρισμό τους σε έξι ομάδες που είχε προηγηθεί, τακτοποιήθηκαν στους σταθμούς εργασίας (δύο υπολογιστές για κάθε ομάδα). Είχα φροντίσει να αποθηκεύσω στην επιφάνεια εργασίας τα Φύλλα εργασίας, που περιείχαν τις οδηγίες για την οργάνωση της δραστηριότητας κάθε ομάδας. Το πρώτο διδακτικό δίωρο επιχειρήθηκε η συγκέντρωση του υλικού. Η κάθε ομάδα, καθώς είχε στη διάθεσή της δύο υπολογιστές, χωρίστηκε σε δύο υποομάδες, όπως τους προέτρεψα, και μοίρασε τις εργασίες. Μαζί με το φύλλο εργασίας μοίρασα σε κάθε

ομάδα φωτοτυπημένη τη [ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ](#) και πρότεινα αρχικά να συμπληρωθεί χειρόγραφα, για να μη χαθεί πολύτιμος χρόνος. Τόνισα, όμως, με βάση και τις υποδείξεις της συντάκτριας του σεναρίου, ότι θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση στη σύνθεση του κειμένου που θα προκύψει από τα αποτελέσματα της έρευνάς τους, καθώς θα αξιοποιηθεί ως διδακτικό υλικό και θα μοιραστεί στους υπόλοιπους συμμαθητές τους, μετά την ολοκλήρωσή του. Όλες οι ομάδες προσπάθησαν να εντάξουν τις έννοιες στο πλαίσιο της ελευθερίας. Ειδικότερα, οι ομάδες ανέλαβαν την αποκωδικοποίηση και την παραγωγή μικροκειμένου για τις ακόλουθες έννοιες:

1. Η πρώτη ομάδα (φιλόσοφοι) ανέλαβε να προσδιορίσει την έννοια της ελευθερίας. Αναζήτησε στις πηγές που έχουν σημειωθεί στο [φύλλο εργασίας](#) (λεξικά, Wikipedia, προσωπική ιστοσελίδα με αποφθέγματα) τις πληροφορίες και έγραψε ένα κείμενο με τον ορισμό, τις μορφές και τα χαρακτηριστικά της έννοιας «Ελευθερία».
2. Η δεύτερη ομάδα (καλλιτέχνες) ανέλαβε να μελετήσει την έννοια της βίας μέσα από σκίτσα, εικόνες και γνωμικά (βλ. [φύλλο εργασίας](#)), αλλά και να τη συσχετίσει με εκείνη της ελευθερίας. (π.χ. η βία στερεί την ελευθερία του άλλου, υπερβαίνει τα δικά του δικαιώματα). Ανέπτυξε μια παράγραφο με τα χαρακτηριστικά, τα αποτελέσματα και τις μορφές της βίας.
3. Η τρίτη ομάδα (δημοσιογράφοι) επεξεργάστηκε την έννοια του ολοκληρωτισμού. Επισκέφθηκαν πρώτα τα ηλεκτρονικά λεξικά της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα στην προσπάθειά τους να μελετήσουν/διευκρινίσουν τον όρο (βλ. [φύλλο εργασίας](#)). Αφού επισκέφθηκαν δύο προσωπικά ιστολόγια, όπου διάβασαν α) ένα ελαφρά διασκευασμένο κείμενο από την αυτοβιογραφία του Αντώνη Σαμαράκη και β) ένα δημοσιογραφικό/«φροντιστηριακό» κείμενο, όπου δίνεται μια εξήγηση του φαινομένου με όρους ψυχολογίας και όχι ιστορικούς, συνέταξαν ένα μικρό κείμενο προσδιορίζοντας την έννοια «ολοκληρωτισμός», συσχετίζοντάς τον με την έννοια της ελευθερίας και δίνοντας μορφές, εκφάνσεις, συνέπειες κ.λπ.

4. Η τέταρτη ομάδα (ιστορικοί) επεξεργάστηκε τον όρο φαυλοκρατία και τον συσχετίζουν με την Ελευθερία (βλ. [φύλλο εργασίας](#)). Επισκέπτονται πρώτα τα λεξικά και διευκρινίζουν την έννοια της φαυλοκρατίας. Στη συνέχεια, μελετούν την συνέντευξη του Καστοριάδη, που παραχώρησε ο φιλόσοφος στην Τέτα Παπαδοπούλου. Οι μαθητές καλούνται αρχικά να κατανοήσουν τις απόψεις του φιλοσόφου και να διευκρινίσουν τις ιστορικές πληροφορίες που παρατίθενται. Για τον λόγο αυτό τους ζητείται να επισκεφθούν τη βάση της [βιβλιονέτ](#), να διαβάσουν το οπισθόφυλλο από το βιβλίο του Βαγγέλη Κοροβίνη, *Νεοελληνική φαυλοκρατία*, καθώς και τις βιβλιοκριτικές που παρατίθενται (προαιρετικά). Στη συνέχεια, καλούνται να προσδιορίσουν την έννοια «Φαυλοκρατία» έτσι που να γίνει κατανοητή στους συμμαθητές τους.

5. Η πέμπτη ομάδα (πολιτικοί) κλήθηκε να ορίσει την έννοια της Δημοκρατίας και να τη συσχετίσει με την έννοια της ελευθερίας (βλ. [φύλλο εργασίας](#)). Για τον λόγο αυτό επισκέφθηκαν πρώτα τα λεξικά και στη συνέχεια τη βάση των εικόνων της [Google](#) από όπου επιλέγουν εικόνες για να σχολιάσουν το κείμενό τους. Χρησιμοποίησαν τον ιστοχώρο της [enet](#), όπου υπάρχει αναρτημένος διάλογος για τη σχέση των δυο όρων «δημοκρατία-ελευθερία» καθώς και [το βίντεο από το youtube](#) όπου γίνεται αναφορά για την περιεκτική δημοκρατία.

6. Η έκτη ομάδα (παιδαγωγοί) εξέτασε το θέμα της ελευθερίας σε σχέση με την ευθύνη, με βάση τον προβληματισμό που ανακύπτει από το πείραμα του καθηγητή στην Αμερική, που ονομάστηκε το Τρίτο Κύμα (βλ. [φύλλο εργασίας](#)). Επισκέφθηκαν τη Wikipedia, όπου βρήκαν τις αρχικές πληροφορίες, και στη συνέχεια διάβασαν τη μαρτυρία του ίδιου του καθηγητή που οργάνωσε το πείραμα στην τάξη του.

Κατά το πρώτο δίωρο, που ήταν συνεχόμενο, οι ομάδες συγκέντρωσαν τα δεδομένα, ακολουθώντας τις οδηγίες των Φύλλων Εργασίας και συμπλήρωσαν τη Φόρμα Καταγραφής. Στην προσπάθειά τους να απαντήσουν στα ερωτήματα, μοίρασαν το υλικό και εργάστηκαν σε δυάδες (βλ. και *Τεκμήρια*, Ορισμοί εννοιών). Βέβαια, υπήρξε δυσκολία στη σύνθεση της παραγράφου με τη συμμετοχή όλων των

μελών της ομάδας και δεν θεωρώ ότι συνεργάστηκαν όλοι και αποτελεσματικά. Αφιερώθηκε άλλη μία διδακτική ώρα, η οποία πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα της τάξης. Έγινε προσπάθεια να οργανωθεί ένα στρογγυλό τραπέζι και να πραγματοποιηθεί συζήτηση για την κρίση του δημοκρατικού πολιτεύματος, την ευθύνη του πολίτη, αλλά και τις αντιδημοκρατικές συμπεριφορές που παρατηρούνται στην καθημερινότητά μας. Δόθηκε η οδηγία στους μαθητές να σχολιάσουν τα φαινόμενα αυτά με βάση την έννοια, που είχε επεξεργαστεί η ομάδα τους, το προηγούμενο διδακτικό δίωρο και πάντοτε στο πλαίσιο της προβληματικής που ανακύπτει από τον τίτλο του σεναρίου «Ελευθερία και Ευθύνη». Οι μαθητές έθεσαν τα εξής ζητήματα: την έξαρση του εθνικισμού, τα ρατσιστικά φαινόμενα, τη δύναμη της προπαγάνδας, τη μαζοποίηση, την αδιαφορία των νέων για την πολιτική. Δυστυχώς δεν υπήρξε δυνατότητα να αφιερωθεί άλλη μία διδακτική ώρα για την καταγραφή των συμπερασμάτων. Πάντως, προβληματίστηκαν αρκετά για τη δική τους προσωπική στάση και την ευθύνη τους, ιδιαίτερα την ατομική, για τα αντιδημοκρατικές συμπεριφορές σε βάρος συνανθρώπων μας.

3η Φάση: Νεοελληνική Γλώσσα – Παραγωγή γραπτού λόγου – Δύο (2) διδακτικές ώρες στην αίθουσα της τάξης/9-2-2015.

Επειδή οι περισσότεροι μαθητές είχαν παρακολουθήσει την ταινία *Το Κύμα*, θεώρησα σκόπιμο να μην αφιερώσω ένα ακόμη διδακτικό δίωρο (ουσιαστικά χρειάζονται τρεις διδακτικές ώρες για την προβολή και μία διδακτική ώρα για συζήτηση). Με τη σύμφωνη γνώμη και των μαθητών προχωρήσαμε στο τελευταίο βήμα: στη συγγραφή ομιλίας σε ατομικό επίπεδο με θέμα σχετικό με το περιεχόμενο του σεναρίου. Δόθηκε, λοιπόν, σε κάθε μαθητή ένα [κριτήριο αξιολόγησης](#), προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις της προετοιμασίας τους για τις Πανελλήνιες Εξετάσεις. Αφού διαβάσουν προσεκτικά το κείμενο που τους δόθηκε, τους ζητήθηκε να απαντήσουν μόνο στο ζήτημα Γ, δηλαδή να συνθέσουν ομιλία με το εξής θέμα: «Σε εκδήλωση που οργανώνει ο δήμος σας με θέμα: «Ελευθερία και δημοκρατία είναι έννοιες

αλληλένδετες», εκφωνείτε ομιλία 500-600 λέξεων περίπου, στην οποία επιχειρείτε να προσδιορίσετε τη σχέση αλληλεξάρτησης των δύο εννοιών, προτείνοντας, συγχρόνως, τρόπους για την περιφρούρηση της ελευθερίας στις σύγχρονες κοινωνίες στις οποίες η δημοκρατία βάλλεται διαρκώς από ποικίλους πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες» (βλ. *Τεκμήρια*, Εκθέσεις). Οι υπόλοιπες ερωτήσεις του κριτηρίου δόθηκαν ως εργασία για το σπίτι.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλα Εργασίας 1ης Φάσης

1^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

.....

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: .....

1^ο ΚΕΙΜΕΝΟ: Ζαν Πολ Σαρτρ, «Ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος». Σχ. β σ. 411

1. Η ιδέα που παρουσιάζεται στο κείμενο του Σαρτρ ότι δηλαδή ο κάθε άνθρωπος είναι «καταδικασμένος» να είναι ελεύθερος τι εντύπωση σας προξενεί; (κυκλώστε αυτό που πλησιάζει περισσότερο την εντύπωση σας)
  - Με αφήνει αδιάφορο/η
  - Μου φαίνεται ενδιαφέρουσα
  - Διαφωνώ απολύτως
  - Συμφωνώ
  - Θα ήθελα να την σκεφτώ περισσότερο
  - Δεν γνωρίζω/ δεν απαντώ
2. Από τις παρακάτω προσπάθειες ορισμού της ελευθερίας σημειώστε αυτές που σας φαίνονται ότι πλησιάζουν πιο πολύ την αλήθεια
  - Ελευθερία είναι η έλλειψη κάθε μορφής καταναγκασμού
  - Ελευθερία είναι να κάνει κανείς ό,τι θέλει
  - Ελευθερία είναι να κάνει κανείς ό,τι πρέπει
  - Ελευθερία δεν υπάρχει. Είμαστε όλοι υποταγμένοι σε καταναγκασμούς εξωτερικούς και εσωτερικούς
  - Μόνο την εσωτερική ελευθερία μπορεί ο άνθρωπος να διεκδικήσει αποτελεσματικά. Ακόμη και στη φυλακή μπορεί να είναι κάποιος ελεύθερος.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

- Η ελευθερία καταχτιέται δεν χαρίζεται.
  - .....
- .....(δοκιμάστε ένα δικό σας ορισμό)

3. Υπάρχουν πολλές μορφές ελευθερίας. Γράψτε όσες σας έρχονται στο μυαλό:

.....

.....

.....

.....

.....

4. Ο Σάρτρ σε ποια μορφή ελευθερίας νομίζετε ότι αναφέρετε στο συγκεκριμένο απόσπασμα της διάλεξής του, που διαβάσαμε;

.....

.....

.....

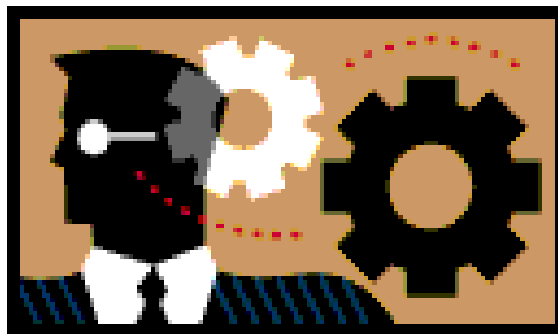
5. Γράψτε μια πρόταση (οτιδήποτε θέλετε) χρησιμοποιώντας τη λέξη «ελευθερία»

.....

.....

.....

.....

ΣΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΑΙ ΚΥΡΙΩΣ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ. ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ «ΣΩΣΤΕΣ» ΚΑΙ «ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΕΣ» ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ [εκτός από την απάντηση στην ερώτηση 4]

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^η ΦΑΣΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

.....

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: .....

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ:

A. Νίκος Καζαντζάκης, Αλέξης Ζορμπάς [κείμενα νεοελληνικής Β Λυκείου, σελ. 160)

B. Κων. Καβάφης, CHE FECE ... IL GRAN RIFIUTO (Κ. Π. Καβάφης, Ποιήματα Α τόμος, Ίκαρος, 1977, σελ 104)

Γ. Πλάτωνος Πολιτεία, 617C- 617E

1. Ο Ζορμπάς επιστρέφοντας από την κηδεία της Μαντάμ Ορτάνς θέτει γεμάτος αγωνία και θυμό στο σύντροφό του (που έχει «στύψει δυο τρεις χιλιάδες οκάδες χαρτί») το υπαρξιακό ερώτημα «από πού ερχόμαστε και πού πάμε». Περιμένει ότι στα βιβλία ο αφηγητής θα έχει βρει απαντήσεις που ο ίδιος δεν είναι σε θέση να γνωρίζει αφού είναι αγράμματος. Συμπληρώστε τον πίνακα σύμφωνα με το κείμενο

Η πίστη του αυτή διαμεύδεται.	Ναι όχι
Η Ποίηση δίνει απαντήσεις στα μεταφυσικά ερωτήματα του ανθρώπου	Ναι όχι
Η Ποίηση αποτελεί καταφύγιο μπροστά στο φόβο του θανάτου	Ναι όχι
Η ελευθερία του ανθρώπου αναιρείται από τη φθαρτή φύση του	Ναι όχι

Το πεπρωμένο μπορεί να μετουσιωθεί με τη δύναμη της τέχνης	Ναι όχι
--	------------

2. Αντιστοιχίστε τα μέρη της παραβολής που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας του Ζορμπά

Φύλλα	Άνθρωπος
Σκουλήκι	Γη
Δέντρο	Αστέρια
Φυλλαράκι	Ποίηση
Πέρα από τη γνώση	Σύμπαν

3. Η παρακάτω πρόταση σε ποια από τα τρία κείμενα που διαβάσαμε επιβεβαιώνεται;

Ο άνθρωπος δεσμεύεται από το πεπερασμένο της ζωής του, έχει όμως τη δυνατότητα της επιλογής (ελευθερία βούλησης)

- A. Αλέξης Ζορμπάς
- B. Καβάφης CHE FECE ... IL GRAN RIFIUTO
- Γ. Πλάτωνος Πολιτεία

3. Σε ποια από τα τρία κείμενα υπάρχει σαν θεματικός άξονας η παρακάτω πρόταση «**Η ευθύνη της επιλογής βαρύνει τον άνθρωπο**».

- A. Αλέξης Ζορμπάς
- B. Καβάφης CHE FECE ... IL GRAN RIFIUTO
- Γ. Πλάτωνος Πολιτεία
- Δ. Ζαν Πολ Σάρτρ, ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος.

4. Κατατάξτε τα τέσσερα κείμενα με τη σειρά που σας άρεσαν

- A. Αλέξης Ζορμπάς
- B. Καβάφης CHE FECE ... IL GRAN RIFIUTO
- Γ. Πλάτωνος Πολιτεία
- Δ. Ζαν Πολ Σάρτρ, ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος.

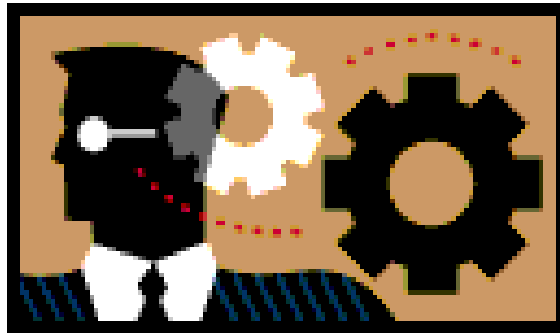
5. Μεταφέρετε στο Φ. Ε. κάποια φράση ή στίχο [από όποιο από τα τέσσερα κείμενα προτιμάτε] που σας έκαναν εντύπωση.

.....

.....

.....

.

Φύλλα Εργασίας 2ης Φάσης

Ομάδα 1^η : ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. ΟΡΙΣΜΟΣ-ΜΟΡΦΕΣ [ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ]

- Ανοίξτε τους υπολογιστές και επισκεφθείτε τη σελίδα: [η-τάξη]
- Βρείτε το Φ. Ε. που αντιστοιχεί στην ομάδα σας.
- Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του Κόμβου της Ελληνικής Γλώσσας <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και αναζητήστε την έννοια της «ελευθερίας» στα λεξικά.
- Επισκεφθείτε τη βικιπέδια και μελετήστε το λήμμα το σχετικό με την Ελευθερία.
<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1>
- Γράψτε ένα σύντομο κείμενο 1-2 παραγράφων πυκνώνοντας το άρθρο όπου να αναφέρεται ο ορισμός της έννοιας ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ και οι μορφές της.
- Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα με τα αποφθέγματα <http://stardust30.wordpress.com/2008/11/03/%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%86%CE%B8%CE%AD%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF-%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82/> και επιλέξτε κάποια αποφθέγματα που να σχολιάζουν μία ή περισσότερες μορφές της ελευθερίας. Αντιγράψτε το απόφθεγμα και επικολλήστε το στο κείμενό σας.
- Συνεργαστείτε για συμπληρώσετε την ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΝΑΠΤΕΤΑΙ
- Βοηθητικά: <http://bletsas.gr/responsibility-freedom/> (Ευτύχης Μπλέτσας:)
- Αποθηκεύστε το αρχείο σας σε μονάδα αφαιρούμενου δίσκου

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΑΣ. ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΥΠΟΨΗ ΣΑΣ ΟΤΙ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΑΣ ΘΑ ΔΟΘΕΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΛΛΟ ΘΕΜΑ. ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΣΙ ΔΙΑΤΥΠΩΜΕΝΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣΤΕ ΌΛΟΙ ΝΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΩΣΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΘΟΥΝ ΕΠΑΡΚΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.

Ομάδα 2^η : ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ –ΒΙΑ [ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ]

- Ανοίξτε τους υπολογιστές και μεταβείτε στη σελίδα: [η-τάξη]
- Βρείτε το Φ. Ε. που αντιστοιχεί στην ομάδα σας.
- Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του Κόμβου της Ελληνικής Γλώσσας <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και αναζητήστε την έννοια της «ΒΙΑΣ» στα λεξικά.
- Περιηγηθείτε την ιστοσελίδα με τα γνωμικά και επιλέξτε κάποια που σας αρέσουν. <http://el.wikiquote.org/wiki/%CE%92%CE%AF%CE%B1>
- Περιηγηθείτε τη σελίδα με τις εικόνες και επιλέξτε κάποιες που θα θέλατε να σχολιάσετε. http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Violence_in_art
- Μπορείτε επίσης να χρησιμοποιήσετε ένα κείμενο που υπεραμύνεται της «μη βίας» http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26928:2-2012-&catid=4:latest-news&Itemid=18
- Συνεργαστείτε για συμπληρώσετε την ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΝΑΠΤΕΤΑΙ
- Αποθηκεύστε το αρχείο σας σε μονάδα αφαιρούμενου δίσκου

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΑΣ. ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΥΠΟΨΗ ΣΑΣ ΟΤΙ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΑΣ ΘΑ ΔΟΘΕΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΛΛΟ ΘΕΜΑ. ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΣΙ ΔΙΑΤΥΠΩΜΕΝΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣΤΕ ΌΛΟΙ ΝΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΩΣΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΘΟΥΝ ΕΠΑΡΚΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Ομάδα 3^η : ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ –ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ [ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ]

- Ανοίξτε τους υπολογιστές και μεταβείτε στη σελίδα: [η-τάξη]
- Βρείτε το Φ. Ε. που αντιστοιχεί στην ομάδα σας.
- Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του Κόμβου της Ελληνικής Γλώσσας <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και αναζητήστε την έννοια της «ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ» στα λεξικά.
- Επισκεφθείτε το προσωπικό ιστολόγιο http://mpsaraki.blogspot.gr/2012_06_10_archive.html και διαβάστε το κείμενο 2 (διασκευασμένο απόσπασμα από την βιογραφία του Αντώνη Σαμαράκη) τις διευκρινίσεις που παρατίθενται για την έννοια του ολοκληρωτισμού.
- Επισκεφθείτε επίσης τον προσωπικό ιστοχώρο: http://solon-synthesis.blogspot.gr/2012/02/blog-post_21.html και διαβάστε το άρθρο που δημοσιεύεται για τον αυταρχικό άνθρωπο και τη σχέση του με τον ολοκληρωτισμό.
- **Μπορείτε επίσης να χρησιμοποιήσετε: το τραγούδι (Φώντας Λάδης, Μικρούτσικος, Δημητριάδη): Φασισμός**
<http://erodotos.wordpress.com/2011/08/01/fasismos-dimitriadi/>
- Συνεργαστείτε για συμπληρώσετε την ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΝΑΠΤΕΤΑΙ
- Αποθηκεύστε το αρχείο σας σε μονάδα αφαιρούμενου δίσκου

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΑΣ. ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΥΠΟΨΗ ΣΑΣ ΟΤΙ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΑΣ ΘΑ ΔΟΘΕΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΛΛΟ ΘΕΜΑ. ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΣΙ ΔΙΑΤΥΠΩΜΕΝΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣΤΕ ΌΛΟΙ ΝΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΩΣΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΘΟΥΝ ΕΠΑΡΚΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ

Ομάδα 4^η : ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ –ΦΑΥΛΟΚΡΑΤΙΑ [ιστορικοί]

- Ανοίξτε τους υπολογιστές και μεταβείτε στη σελίδα: [η-τάξη]
- Βρείτε το Φ. Ε. που αντιστοιχεί στην ομάδα σας.
- Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του Κόμβου της Ελληνικής Γλώσσας <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και αναζητήστε την έννοια της «ΦΑΥΛΟΚΡΑΤΙΑ» στα λεξικά.
- Επισκεφθείτε την προσωπική ιστοσελίδα <http://melittag.wordpress.com/2012/04/01/%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%BD%CE%AE%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%AC%CE%B4%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5-%CF%85%CF%80%CE%B5%CF%8D%CE%B8/> όπου παρατίθεται το απόσπασμα από συνέντευξη του Κορνήλιου Καστοριάδη. Μελετήστε προσεκτικά τις απόψεις που διατυπώνονται στη συνέντευξη και καταγράψτε περιληπτικά τα κύρια σημεία.

Επισκεφθείτε τη σελίδα της βιβλιονέτ

http://www.biblionet.gr/book/137784/%CE%97_%CE%BD%CE%B5%CE%BF%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%86%CE%B1%CF%85%CE%BB%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1 και διαβάστε την καταχώριση για το βιβλίο

του Βαγγέλη Κοροβίνη καθώς και τα άρθρα που παρατίθενται ως σύνδεσμοι (προαιρετικά)

- Συνεργαστείτε για συμπληρώσετε την ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΝΑΠΤΕΤΑΙ
- Αποθηκεύστε το αρχείο σας σε μονάδα αφαιρούμενου δίσκου

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΑΣ. ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΥΠΟΨΗ ΣΑΣ ΟΤΙ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΑΣ ΘΑ

ΔΟΘΕΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΛΛΟ ΘΕΜΑ. ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΣΙ ΔΙΑΤΥΠΩΜΕΝΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣΤΕ ΌΛΟΙ ΝΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΩΣΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΘΟΥΝ ΕΠΑΡΚΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΑΥΛΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ομάδα 5^η : ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ –ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ [πολιτικοί]

- Ανοίξτε τους υπολογιστές και μεταβείτε στη σελίδα: [η-τάξη]
- Βρείτε το Φ. Ε. που αντιστοιχεί στην ομάδα σας.
- Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του Κόμβου της Ελληνικής Γλώσσας <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> και αναζητήστε την έννοια της «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» στα λεξικά.
- Επισκεφθείτε τη διεύθυνση: <https://www.google.gr/search?q=δημοκρατία&hl=el&prmd=imvns&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=AYO>
- Περιηγηθείτε και επεξεργαστείτε τις εικόνες.
- Επιλέξτε κάποιες από αυτές και να τις σχολιάσετε γράφοντας ένα κείμενο 1-2 παραγράφων με στόχο να προσδιορίσετε την έννοια της «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ».
- Βοηθητικά χρησιμοποιείστε τη διεύθυνση <http://dialogoi.enet.gr/post/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CE%AF%CF%83%CE%BF%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1> όπου ο αρθρογράφος και οι αναγνώστες τους διεξάγουν διάλογο για τα θετικά και αρνητικά της δημοκρατίας.
- Χρησιμοποιείστε επίσης όσα περισσότερα συνώνυμα και αντώνυμα μπορείτε για να προσδιορίσετε καλύτερα την έννοια.
- Συνεργαστείτε για συμπληρώσετε την ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΝΑΠΤΕΤΑΙ
- Αποθηκεύστε το αρχείο σας σε μονάδα αφαιρούμενου δίσκου
- Και το βίντεο από το YouTube <http://www.youtube.com/watch?v=WP6-uRPh9Go>

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΑΣ. ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΥΠΟΨΗ ΣΑΣ ΟΤΙ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΑΣ ΘΑ ΔΟΘΕΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΛΛΟ ΘΕΜΑ. ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΣΙ ΔΙΑΤΥΠΩΜΕΝΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣΤΕ ΌΛΟΙ ΝΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΩΣΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΘΟΥΝ ΕΠΑΡΚΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ομάδα 6^η : ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗ: ΕΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑ [παιδαγωγοί]

- Ανοίξτε τους υπολογιστές και επισκεφθείτε τη σελίδα:
- Βρείτε το Φ. Ε. που αντιστοιχεί στην ομάδα σας.
- Επισκεφθείτε τη σελίδα της Βικιπέδια και διαβάστε για το πείραμα του Τρίτου κύματος.
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%BF_%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%BF_%CE%9A%CF%8D%CE%BC%CE%B1#p-search#p-search.
- Μεταβείτε στην ιστοσελίδα <http://www.toddstrasser.com/html/thewave2c.htm> και διαβάστε στο πρωτότυπο την αφήγηση του ίδιου του καθηγητή που εφάρμοσε το πείραμα στους μαθητές του ή τη μετάφραση του κειμένου στην ιστοσελίδα: <http://www.klg.gr/The%20wave.doc>
- Διαβάστε τις κριτικές για την ταινία «Το κύμα» στη σελίδα της εφ. Καθημερινή:
http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_qsite1_1_10/11/2008_255496
- Γράψτε ένα σύντομο κείμενο 1- 2 παραγράφων με το οποίο θα πληροφορείτε τους συμμαθητές σας για την προϊστορία του πειράματος που οδήγησε στην ταινία «Το κύμα», καθώς και το θέμα που πραγματεύεται. Να λάβετε υπόψη σας ότι όλοι μαζί θα παρακολουθήσουμε την ταινία σε επόμενα μαθήματα και θα περιμένουμε από τη δική σας ομάδα να μας προϊδεάσει σχετικά.
- **Συνεργαστείτε για να συμπληρώσετε την ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΥΝΑΠΤΕΤΑΙ**
- Αποθηκεύστε το αρχείο σας σε μονάδα αφαιρούμενου δίσκου

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΑΣ. ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΥΠΟΨΗ ΣΑΣ ΟΤΙ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΑΣ ΘΑ ΔΟΘΕΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΑΛΛΟ ΘΕΜΑ. ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΣΙ ΔΙΑΤΥΠΩΜΕΝΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣΤΕ ΟΛΟΙ ΝΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΟ

**ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΚΑΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΩΣΤΕ ΝΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΘΟΥΝ
ΕΠΑΡΚΩΣ ΓΙΑ Ο, ΤΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΥΕΤΑΙ Η ΤΑΙΝΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΔΟΥΜΕ.**

ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ [ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ]

Διαθεματικό σενάριο διδασκαλίας: Ελευθερία και ευθύνη Τάξη Γ Λυκείου

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ [ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ] ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

ΦΟΡΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ ΑΠΟ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ.

Επιλέξτε μορφή: χειρόγραφη, ηλεκτρονική, λογισμικό παρουσίασης

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ:

.....

ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ: 1. 2

.....

3.....

4.....

5.....

Επεξεργαστήκαμε τα κείμενα (τίτλος, συντάκτης, είδος κειμένου):

1.

2.

Τα κύρια σημεία που εντοπίσαμε (σε συνεχές κείμενο αναφέρετε συνοπτικά τα σημαντικότερα σημεία των κειμένων (ιδέες, θέσεις, απόψεις, γεγονότα κλπ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ΟΡΙΣΜΟΣ έννοιας (Επιλέγω ανάλογα με την ομάδα): Α. «Ελευθερία», Β.«Βία»,
Γ.«Ολοκληρωτισμός», Δ. «Φαυλοκρατία», Ε. «Δημοκρατία», ΣΤ «Ευθύνη»

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Η σχέση της (οριστέα έννοια) με την ελευθερία

.....
.....

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

.....

.....

2-3 συνώνυμα της οριστέας έννοιας και 2-3 αντώνυμα

.....

.....

.....

Φύλλα Εργασίας 3ης Φάσης

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ; ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ!

Ο σύγχρονος δημοκρατικός κόσμος, αυτός που συμβατικά αποκαλούμε δυτικός πολιτισμός, **εδράζεται** υπαρξιακά στο βάθρο της έννοιας της ελευθερίας. Η ελευθερία φυσικά έχει πολλές φιλοσοφικές προσεγγίσεις και αναγνώσεις και αποτελεί μια εξαιρετικά δύσκολη να προσδιορισθεί έννοια, ωστόσο η δυνατότερη φύση της είναι εκείνη που την εκλαμβάνει ως υλικό αγαθό και όχι ως πνευματικό status ή οιονεί κατάσταση. Αυτήν τη φύση της ελευθερίας τη συνέλαβε, εξειδίκευσε και εξέλιξε σημαντικά ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός, ο οποίος συνέβαλε στην **εμπέδωσή** της μέσα από το «τεχνικό» πεδίο της οργάνωσης της δημοκρατίας. Η δημοκρατία βέβαια θέτει περιορισμούς στην ελευθερία και διαμεσολαβείται από έννοιες πιο υλικές, όπως η αρχή του ατομικού συμφέροντος, η οποία όμως βρίσκει την αποτελεσματικότερη δυνατή ρύθμιση εντός των κανόνων και του αξιακού πλέγματος της οργανωμένης ελευθερίας, αλλά και από αξίες που διασφαλίζουν το κοινό καλό, όπως είναι η **πολύκροτη** έννοια του δημόσιου συμφέροντος, του πραγματικού και όχι εκείνου που μακιγιάρουν και εξαγγέλουν οι πολιτικάντηδες κάθε είδους προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων.

Φυσικά και δεν τα είπαν όλα για την ελευθερία οι αρχαίοι Έλληνες, είχαν να πουν πολλά, πολλοί ακόμη: οι Βρετανοί του 17^{ου} και του 18^{ου} αιώνα με το κοινωνικό συμβόλαιο του John Lock και του Thomas Hobbes, αλλά και το φιλελευθερισμό του Adam Smith και ο David Hume, οι Αμερικανοί με τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας του 1776, οι Γάλλοι με την επανάσταση του 1789, οι νεότεροι Έλληνες του 1821, οι Βέλγοι επαναστάτες του 1830, οι Ιταλοί του Γκαριμπάλντι που επέτυχαν την ίδρυση της Ιταλίας το 1861, το πλήθος των Λατινοαμερικάνων ρομαντικών επαναστατών (Μπολιβάρ, Ζαπάτα κ.α.) του 19^{ου} αιώνα. Οι κορυφαίες αυτές συμβολές στο διαχρονικό αγώνα για ελευθερία αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα της ιστορικής συνέχειας του **βαρύτιμου** κληροδοτήματος του αρχαίου ελληνικού κόσμου προς τον ελεύθερο κόσμο, τον κόσμο που οργανώνεται εκτός δεσποτικών σχημάτων και συστημάτων. Και τιμούν την κοινή κληρονομιά που άφησε η αρχαία Ελλάδα στο σύγχρονο δημοκρατικό κόσμο.

Ας είμαστε ειλικρινείς. Η ελευθερία δεν είναι στιγμιαίο αγαθό, είναι ένα δύσκολο αντικείμενο, το οποίο τα υποκείμενα οφείλουν να επαληθεύουν διαρκώς. Και φυσικά, σε καμία περίπτωση δεν είναι γονική παροχή στους σύγχρονους Έλληνες, όπως συχνά και με **έπαρση** δηλώνουν πολλοί και διάφοροι επίδοξοι εθνογονείς. Κοιτώντας μάλιστα κατάματα την κατάντια της σημερινής Ελλάδας, διαπιστώνει κανείς πανεύκολα ότι η ελευθερία και το γενικό αξιακό πλέγμα πολιτισμού που παράγει είναι αγαθά που απειλούνται από τη γενικευμένη σήψη του δημόσιου βίου, που

αναφύεται επί του πρόσφορου εδάφους της γενικευμένης διαφθοράς, της αναξιοκρατίας παντού και των πελατειακών/υπαλληλικών σχέσεων εκλεγόμενων και εκλογέων.

Με αυτό το πλέγμα να μας αγκυλώνει, οι Έλληνες έχουμε το τιτάνιο έργο να αποδείξουμε ότι είμαστε **και** εμείς δικαιούχοι της βαριάς κληρονομιάς της Αρχαίας Ελλάδας, εξυγιαίνοντας ή και –γιατί όχι;- οργανώνοντας εξ αρχής τη λειτουργία της δημοκρατίας και της ελευθερίας, επιτέλους με βάση κάποιο από τα τόσα σοβαρά και ανθεκτικά στο χρόνο πολιτικά και πολιτιστικά μοντέλα του δυτικού κόσμου. Αν δεν το πράξουμε, είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο ότι εκείνος ο ανηλεής και ωμός μηχανισμός βιολογικής επιλογής που λέγεται ιστορία θα μας καταπιεί.

Άρθρο του Γιάννη Σακιώτη

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A) Να πυκνώσετε το κείμενο σε 80-100 λέξεις

(Μονάδες 25)

B1) Ποια είναι τα δομικά συστατικά και η συλλογιστική πορεία της πρώτης παραγράφου του κειμένου; (Ο σύγχρονος ... συμφερόντων).

(Μονάδες 10)

B2) Ποιους τρόπους και ποια μέσα πειθούς επιστρατεύει ο αρθρογράφος στην τρίτη παράγραφο του κειμένου;(Ας είμαστε ... εκλογέων).

(Μονάδες 8)

B3) «Η ελευθερία .. διαρκώς»: Με ποιους τρόπους οφείλει ο σύγχρονος άνθρωπος να «επαληθεύει» το «δύσκολο αντικείμενο» της ελευθερίας; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε μια παράγραφο 80-100 λέξεων.

(Μονάδες 12)

B4) Να δώσετε από ένα συνώνυμο για τους ακόλουθους όρους του κειμένου: εδράζεται, εμπέδωση, πολύκροτη, βαρύτιμο, έπαρση.

(Μονάδες 5)

Γ) Σε εκδήλωση που οργανώνει ο δήμος σας με θέμα: «Ελευθερία και δημοκρατία είναι έννοιες αλληλένδετες», εκφωνείτε ομιλία 500-600 λέξεων περίπου, στην οποία επιχειρείτε να προσδιορίσετε τη σχέση αλληλεξάρτησης των δύο εννοιών, προτείνοντας, συγχρόνως, τρόπους για την περιφρούρηση της ελευθερίας στις σύγχρονες κοινωνίες στις οποίες η δημοκρατία βάλλεται διαρκώς από ποικίλους πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες.

(Μονάδες 40)

Z. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Θα μπορούσαν να εφαρμοστούν αποσπασματικά οι δραστηριότητες του σεναρίου και να αποτελέσουν επικοινωνιακές παρεμβάσεις για την ανάπτυξη προβληματισμού και διαλόγου στη Νεοελληνική Λογοτεχνία, στα Αρχαία Ελληνικά (δυστυχώς η συγγραφή της παρούσας εφαρμογής συμπίπτει με την κατάργηση του μαθήματος από το ωρολόγιο πρόγραμμα της Γ΄ Λυκείου) και στη Νεοελληνική Γλώσσα. Η δεύτερη φάση του σεναρίου μπορεί να αποτελέσει από μόνη της, με κάποιες επιμέρους βελτιώσεις, αυτοτελές σενάριο για τη Νεοελληνική Γλώσσα της Γ΄ Λυκείου. Επιχειρήσαμε να οργανώσουμε ένα στρογγυλό τραπέζι για τη συζήτηση του προβληματισμού που ανέκυψε από την προσπάθεια των μαθητών να ορίσουν τις έννοιες και να τις συσχετίσουν με την έννοια της ελευθερίας. Θα έπρεπε να δοθεί περισσότερος χρόνος για την καταγραφή των απόψεων που διατυπώθηκαν από τους μαθητές. Η παρακολούθηση της ταινίας θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για το συγκεκριμένο σενάριο ή να αξιοποιηθεί, όπως και άλλες από τις προτεινόμενες δραστηριότητες στο μάθημα της Ερευνητικής Εργασίας της Α΄ ή της Β΄ Λυκείου, καθώς θα μπορούσε να επιλεγεί ως προτεινόμενο θέμα το θέμα του συγκεκριμένου σεναρίου. Επιπλέον, θα μπορούσε να επιχειρηθεί η διαθεματικότητα του συγκεκριμένου σεναρίου και με το μάθημα της Κοινωνιολογίας της Γ΄ Λυκείου, να συνεργαστούν οι συνάδερφοι των δύο ειδικοτήτων, και έτσι να εξασφαλιστούν περισσότερες διδακτικές ώρες, αφού για την ολοκλήρωση του σεναρίου θα αξιοποιούνταν και ώρες του μαθήματος της Κοινωνιολογίας.

H. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το σενάριο έδινε τη δυνατότητα στους μαθητές να προσεγγίσουν μέσα από ενδιαφέροντα κείμενα, που ξέφευγαν από τη λογική του σχολικού εγχειριδίου,

βασικές έννοιες του πολιτικού λόγου. Βέβαια, τίθενται για προβληματισμό ορισμένα ζητήματα:

1. Το κείμενο του Σάρτρ σε συνδυασμό με τα Παράλληλα Κείμενα που δόθηκαν στο Φύλλο Εργασίας αποτελούσαν μια καλή αφορμή, φτάνει να μην μεσολαβήσει μεγάλη απόσταση από το δίωρο της Νεοελληνικής Γλώσσας στο εργαστήριο πληροφορικής.
2. Θετικά λειτούργησε, κατά τη γνώμη μου, το γεγονός ότι η Φόρμα Καταγραφής ήταν κοινή για όλες τις ομάδες. Θεωρώ, όμως, ήταν αρκετά περιοριστική, καθώς δινόταν αρκετή έμφαση στον ορισμό της έννοιας που είχε αναλάβει η κάθε ομάδα.
3. Δεν αξιοποιήθηκαν οι ρόλοι που δόθηκαν σε κάθε ομάδα, ούτε στα Φύλλα Εργασίας, ούτε στη Φόρμα Καταγραφής. Για παράδειγμα: Τι διαφορά θα είχε η παρουσίαση της σχέσης της Ελευθερίας με τη Φαυλοκρατία από ιστορικούς ή της Ελευθερίας με τη Βία από καλλιτέχνες; Θα μπορούσε στη δεύτερη φάση, μετά τη συγκέντρωση του υλικού να αξιοποιηθεί το παιχνίδι ρόλων για την παρουσίασή του και να ακολουθήσει συζήτηση στη συνέχεια.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ματσαγγούρας, Η. 2004. Εισήγηση στην ημερίδα ΔΟΕ «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών - Ευέλικτη Ζώνη» (Ιωάννινα, 17/5/2004).

<http://www.asda.gr/sdpeper/matsakoyras.pdf> [12.11.2012].

ΥΠΕΠΘ. 2006-2007. *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο ενιαίο λύκειο*: ΟΕΔΒ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παράλληλα κείμενα:

1η Φάση Νεοελληνική Λογοτεχνία

Α. Νίκος Καζαντζάκης, Αλέξης Ζορμπάς [κείμενα νεοελληνικής Β Λυκείου, σελ. 160

[...] -- Είμαστε σκουληκάκια μικρά μικρά, Ζορμπά, αποκρίθηκα, απάνω σ' ένα φυλλαράκι γιγάντιου δέντρου. Το φυλλαράκι αυτό είναι η Γη μας τ' άλλα φύλλα είναι τ' αστέρια που βλέπεις να κουνιούνται μέσα στη νύχτα. Σουρνόμαστε απάνω στο φυλλαράκι μας, και το ψαχουλεύουμε με λαχτάρα τ' οσμίζομαστε, μυρίζει, βρωμάει τ' γεύομαστε, τρώγεται τ' χτυπούμε αντηγάει και φωνάζει σαν πράμα ζωντανό.

«Μερικοί άνθρωποι, οι πιο ατρόμητοι, φτάνουν ως την άκρια του φύλλου τ' από την άκρια αυτή σκύβουμε, με τα μάτια ανοιχτά, τα αυτιά ανοιχτά, κάτω στο χάος. Ανατριχιάζουμε. Μαντεύουμε κάτω το φοβερό γκρεμό, ακούμε ανάρια το θρο που κάνουν τ' άλλα φύλλα του γιγάντιου δέντρου, νιώθουμε το χυμό ν' ανεβαίνει από τις ρίζες του δέντρου και να φουσκώνει την καρδιά μας. Κι έτσι σκυμμένοι στην άβυσσο, νογούμε σύγκορμα, σύψυχα, να μας κυριεύει τρόμος. Από τη στιγμή εκείνη αρχίζει... Σταμάτησα. Ήθελα να πω «Από τη στιγμή εκείνη αρχίζει η Ποίηση», μα ο Ζορμπάς δε θα καταλάβαινε και σόπασα.

--Τι αρχίζει; Ρώτησε ο Ζορμπάς με λαχτάρα. Γιατί σταμάτησες;

--... αρχίζει ο μεγάλος κίντνος, Ζορμπά, είπα. Άλλοι ζαλίζονται και παραμιλούν, άλλοι φοβούνται και μοχτούν να βρουν μian απάντηση, που να τους στυλώνει την καρδιά και λένε: «Θεός» τ' άλλοι κοιτάζουν από την άκρια του φύλλου το γκρεμό ήσυχα, παλικαρίσια και λένε: «Μου αρέσει».

Ο Ζορμπάς συλλογίστηκε κάμποση ώρα· βασανίζονταν να καταλάβει.

--Εγώ, είπε τέλος, κοιτάζω κάθε στιγμή το θάνατο· τον κοιτάζω και δεν τον φοβούμαι· όμως και ποτέ, ποτέ δε λέω: Μου αρέσει. Όχι, δε μου αρέσει. Όχι, δε μου αρέσει καθόλου! Δεν είμαι λεύτερος; Δεν υπογράφω!

Σώπασε, μα γρήγορά φώναξε πάλι:

--'Όχι, δε θ' απλώσω εγώ στο Χάρο το λαιμό μου σαν αρνί και να του πω «Σφάξε με, αγά μου, ν' αγιάσω!»

Δε μιλούσα· στράφηκα, με κοίταξε ο Ζορμπάς θυμωμένος.

--Δεν είμαι λεύτερος; Ξαναφώναξε.

Δε μιλούσα. Να λες «Ναι!» στην ανάγκη, να μετουσιώνεις το αναπόφευγο σε δικιά σου λεύτερη βούληση – αυτός, ίσως, είναι ο μόνος ανθρώπινος δρόμος της λύτρωσης. Το 'ξερα, και γι' αυτό δε μιλούσα [...]

B. Κων. Καβάφης, CHE FECE ... IL GRAN RIFIUTO¹ (Κ. Π. Καβάφης, Ποιήματα Α τόμος, Ίκαρος, 1977, σελ 104

Σε μερικούς ανθρώπους έρχεται μια μέρα
που πρέπει το μεγάλο Ναι ή το μεγάλο το Όχι
να πούνε. Φανερώνεται όποιος τόχει
έτοιμο μέσα του το Ναι, και λέγοντάς το πέρα

πηγαίνει στην τιμή και στην πεποίθησί του.

Ο αρνηθείς δεν μετανοιώνει. Αν ρωτιούνταν πάλι,
όχι θα ξαναέλεγε. Κι όμως τον καταβάλλει
εκείνο τ' όχι – το σωστό – εις όλην την ζωή του.

---

¹ Στίχος του Ντάντε, που σημαίνει: «ο οποίος έκανε .... τη μεγάλη άρνηση». Ο Καβάφης παράλειψε τις λέξεις per vilita που σημαίνουν «από δειλία» κι έβαλε στην θέση τους αποσιωπητικά.

Γ. Πλάτωνος Πολιτεία, 617C- 617E²

Σφᾶς οὖν, ἐπειδὴ ἀφικνέσθαι, εὐθὺς δεῖν ἰέναι πρὸς Λάχεσιν. Προφήτην οὖν τίνα σφᾶς πρῶτον μὲν ἐν τάξει διαστήσαι, ἔπειτα λαβόντα ἐκ τῶν τῆς Λαχέσεως γονάτων κλήρους τε καὶ βίων παραδείγματα, ἀναβάντα ἐπὶ τὶ βῆμα ὑψηλὸν εἰπεῖν «Ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγος. Ψυχαὶ ἐφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου θνητοῦ γένους θανατηφόρου. Οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε. Πρῶτος δ' ὁ λαχῶν πρῶτος αἰρήσθω βίον ὃ συνέσται ἐξ ἀνάγκης. Ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἦν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. Αἰτία ἐλομένου θεὸς ἀναίτιος»

Νεοελληνικὴ ἀπόδοση:

Ὅταν (οἱ ψυχές) ἔφτασαν (στο χωρὸ ὅπου οἱ τρεῖς Μοῖρες παρακολουθοῦσαν τὴν κίνηση τῶν ουράνιων σφονδύλων) ἔπρεπε νὰ παρουσιαστοῦν ἀμέσως στὴ Λάχεση. Κάποιος προφήτης τότε ἀφοῦ τὶς ἔβαλε νὰ σταθοῦνε στὴ σειρά, πήρε ἀπὸ τὰ γόνατα τῆς Λάχεσης κλήρους καὶ παραδείγματα (πρότυπα) ζωῆς, ἀνέβηκε πάνω σὲ ἕνα ψηλὸ βῆμα καὶ εἶπε: «Ὁ λόγος εἶναι τῆς Λάχεσης τῆς παρθένας, ποὺ εἶναι κόρη τῆς Ἀνάγκης. Ψυχές ἐφήμερες, ἀρχίζει μιὰ περίοδος γιὰ τὸ θνητὸ γένος ποὺ τέρμα τῆς θα εἶναι ὁ θάνατος. Δε θα σὰς ἐπιλέξει ὁ δαίμονας³ ἀλλὰ εσεῖς θα διαλέξετε τὸ δαίμονά σας. Ὅποιος κληρωθεῖ πρῶτος, πρῶτος νὰ διαλέξει τὸ εἶδος τῆς ζωῆς με τὸ ὁποῖο θα ζήσει ἀναγκαστικά. Ἡ ἀρετὴ δὲν ἔχει ἀφέντη³ ἀνάλογα με τὴν ἐκτίμηση ἢ τὴν περιφρόνηση ποὺ θα τῆς δείξει ὁ καθένας, θα πάρει μεγαλύτερο ἢ μικρότερο μερίδιο

² Το ἀπόσπασμα εἶναι ἀπὸ τὸ 1^ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* καὶ περιλαμβάνεται στὸ μῦθο τοῦ Ἡρόδου τοῦ Παμφύλου. Στὶς συγκεκριμένες παραγράφους – Λαχέσεως λόγος – οἱ τρεῖς κόρες τῆς Ἀνάγκης οἱ Μοῖρες, Λάχεση [ἀπὸ τὸ λαχάνω: μοιράζει στὸν καθένα αὐτὸ ποὺ τοῦ ἀνήκει, τὴν τύχη τοῦ], Κλωθῶ [κλώθει τὸ νῆμα τῆς ζωῆς] καὶ Ἄτροπος [σκληρὴ καὶ ἀδυσώπητη κρατᾷ τὸ ψαλίδι καὶ κόβει τὸ νῆμα τῆς ζωῆς] παρακολουθοῦν τὴν κίνηση τῶν σφονδύλων τῆς ουράνιας ἀτράκτου (αδράχτι).

³ Ἡ λέξη συνδέεται με τὴ μοῖρα (ἀπὸ τὸ δαίω = διανέμω, διαμοιράζω). Γενικά ὁμως εἶναι μιὰ υπερφυσικὴ οὐτότητα κατώτερη κάπως ἀπὸ τὴ θεότητα.

απ' αυτήν. Η ευθύνη ανήκει σ' εκείνον που θα κάνει την εκλογή· ο θεός δεν ευθύνεται.

Παράλληλα κείμενα:

2η Φάση Νεοελληνική Γλώσσα

ΟΜΑΔΑ Α΄ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ, ΜΟΡΦΕΣ

1.

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1>

2.

<http://bletsas.gr/responsibility-freedom/> (Ευτύχης Μπλέτσας:)

<http://bletsas.gr/wp-content/uploads/2010/10/eleutheria.jpg> Όταν είμαστε έφηβοι θέλουμε να μας αντιμετωπίζουν σαν ενήλικες αλλά να μας προσφέρουν τα πάντα σαν να είμαστε παιδιά. Θέλουμε όλα τα προνόμια της ενήλικης ζωής, χωρίς όμως τις υποχρεώσεις. Θέλουμε ελευθερία χωρίς ευθύνη.

Στους έφηβους αυτό το φαινόμενο είναι αποδεκτό και κατανοητό. Το πρόβλημα όμως είναι πως υπάρχουν και πολλοί ενήλικες με αυτή την λογική. Στη ζωή, η ελευθερία και η ευθύνη πάνε μαζί. Όταν το ένα από τα δύο είναι μειωμένο, το ίδιο συμβαίνει και με το άλλο. Αν λοιπόν κάποιος θέλει ελευθερίες, πρέπει να είναι έτοιμος να αναλάβει και τις αντίστοιχες ευθύνες. Αν δε θέλει ευθύνες, δε πρέπει να περιμένει ούτε προνόμια, ούτε ελευθερίες.

Όταν δεν έχεις ευθύνες, έχεις και περιορισμένες ελευθερίες. Όταν όλες σου τις ευθύνες τις παραχωρείς σε άλλους, παραχωρείς μαζί και την ελευθερία σου. Αυτό ισχύει σε κάθε τομέα της ζωής, στα προσωπικά, στα επαγγελματικά, στην υγεία και στα οικονομικά. Ο φόβος της ευθύνης είναι αυτός που κρατάει τους περισσότερους ανθρώπους «σκλαβωμένους». Τους κρατάει από το να ξεκινήσουν τη δική τους δουλειά, από το να παντρευτούν και να κάνουν παιδιά, από το να ασχοληθούν με τη

βελτίωση της υγείας τους ή από το να κυνηγήσουν ένα μεγάλο τους όνειρο. Δυστυχώς στις μέρες μας έχουμε λανθασμένα πιστέψει ότι μπορούμε να έχουμε το ένα χωρίς το άλλο. Θέλουμε κάποιον άλλο να αναλάβει την ευθύνη, αλλά σαν έφηβοι, θέλουμε και την ελευθερία μας. Δυστυχώς η ζωή δεν λειτουργεί έτσι. Όταν δίνουμε την ευθύνη σε κάποιον άλλο, δίνουμε μαζί και την ελευθερία μας. Όσο πιο γρήγορα το αντιληφθούμε αυτό, τόσο περισσότερες πιθανότητες έχουμε να αποδεχτούμε τις ευθύνες και να κινηθούμε προς την πραγματοποίηση των ονείρων μας.

Ας αναλάβουμε ο καθένας την ευθύνη των πράξεών μας και ας σταματήσουμε να απαιτούμε ελευθερίες χωρίς ευθύνες. Ας δεσμευτούμε από σήμερα ότι θα ανακτήσουμε τον έλεγχο σε ένα τουλάχιστο τομέα της ζωής μας, πχ στην υγεία, βελτιώνοντας τη διατροφή μας και ξεκινώντας ένα καθημερινό πρόγραμμα γυμναστικής. Ας σταματήσουμε να βρίσκουμε δικαιολογίες και να ρίχνουμε τις ευθύνες σε καταστάσεις που δεν ελέγχουμε. Το μόνο πράγμα που μας κρατάει μακριά από όσα ονειρευόμαστε είναι η ιστορία που λέμε στον εαυτό μας για τους λόγους που δεν μπορούμε να το αποκτήσουμε. Πάντα υπάρχει κάτι που μπορείς να κάνεις εσύ. Βρες ποιο είναι αυτό το κάτι και κάντο, ανάλαβε την ευθύνη και τότε μόνο θα μπορείς να αποκτήσεις την ελευθερία που ζητάς.

3. Αποφθέγματα περί ελευθερίας

<http://stardust30.wordpress.com/2008/11/03/%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%86%CE%B8%CE%AD%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF-%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82/>

ΟΜΑΔΑ Β΄ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ

[Ολοκληρωτισμός]

1^ο κείμενο:

Το Νοέμβρη 1965 βγήκε το μυθιστόρημά μου «Το Λάθος», το τέταρτο βιβλίο μου. Πολύ πριν ξεκινήσω να το γράφω, το άρχισα το 1962, με βασάνιζε το πρόβλημα «ολοκληρωτισμός»¹. Τον ολοκληρωτισμό αγωνίστηκαν να συντρίψουν εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι που ξεσηκώθηκαν στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Κύριος στόχος τους ήταν ο φασισμός, η λαίλαπα του ναζισμού, ο ολοκληρωτισμός γενικότερα, όπου κι αν βρίσκεται και με οποιοδήποτε προσωπείο.

Αλλά τι απόγιναν οι θυσίες μιας ολόκληρης ανθρωπότητας που με πάθος ελευθερίας πάλεψε τότε, με το όραμα ενός μεταπολεμικού κόσμου χωρίς επιτέλους δυνάστες, χωρίς επιτέλους θύτες και θύματα; Αλίμονο, η πραγματικότητα που ήρθε αμέσως μετά το ολοκαύτωμα δεν ήταν καθόλου σε αρμονία με το όραμα των αγωνιστών. Ο ολοκληρωτισμός ήταν πάντα εδώ - και είναι και σήμερα.

Με προβληματίζε επίσης η αδιαφορία που δείχνουν οι απρόσβλητοι από τον ιό του ολοκληρωτισμού για τη σκληρή μοίρα των άλλων. Η ελευθερία όμως είναι θέμα ζωής που αφορά τον κάθε άνθρωπο χωριστά αλλά και όλους μαζί. Δεν μπορείς να κοιμάσαι ήσυχος με τη σκέψη ότι δεν είναι η δική σου ελευθερία που απαλλοτριώθηκε, ότι είναι του γείτονα. Δεν μπορείς, γιατί αύριο θα είναι η σειρά σου. Στο χώρο της ελευθερίας δεν υπάρχουν στεγανά να κρυφτείς, να γλιτώσεις. Ο

ολοκληρωτισμός δρα όπως η ραδιενέργεια: διαχέεται παντού, και στην πιο απόμακρη γωνιά και στην πιο κρυφή κόχη, στο τέλος κανένας δεν μένει αλώβητος.

Αλλά και στις δημοκρατίες μας, όσο τέλος πάντων είναι πράγματι δημοκρατίες, υπεισέρχεται ο ολοκληρωτισμός. Η προσωπική ζωή, οι πράξεις μας, η καθημερινή συμπεριφορά μας, τα πάντα, ελέγχονται από ορατά και αόρατα κέντρα παρακολούθησης. Το άτομο ολοένα και πιο συχνά, ολοένα και πιο βαθιά μαγκώνεται στα γρανάζια σκοτεινών μηχανισμών. Έστω και αν δεν μπορούμε κάθε στιγμή να εντοπίζουμε τη διείσδυση στη ζωή μας ολοκληρωτικών μικροβίων, όμως το αισθανόμαστε αυτό, το διαισθανόμαστε. Έτσι, μια ατμόσφαιρα υποψίας, αμοιβαίας καχυποψίας μάς τυλίγει σε δίχτυα στραγγαλιστικά, ένα κλίμα ανασφάλειας μας συνθλίβει μέχρι ασφυξίας. Και να σκεφτούμε ότι στις μέρες μας φοριέται πάρα πολύ καθετί που αφορά την ασφάλειά μας... κλειδαριές ασφαλείας, χρηματοκιβώτια ασφαλείας, συστήματα ασφαλείας, Συμβούλιο Ασφαλείας και, εννοείται, μυστικές υπηρεσίες ασφαλείας και στα ολοκληρωτικά καθεστώτα αλλά και στις δημοκρατίες.

Δεν είναι μόνο οι διωγμοί που υφίστανται οι απλοί άνθρωποι, οι αυθαίρετες συλλήψεις, οι φυλακές, οι εξορίες, τα βασανιστήρια, η φυσική και η ψυχολογική βία, ο θάνατος, είναι και κάτι άλλο: μπροστά σε μια τέτοια ανελέητη πραγματικότητα εμείς οι ίδιοι, τα θύματα του τρομοκρατικού μηχανισμού της εξουσίας, υποχωρούμε σιγά σιγά στην καρδιά μας και στη συνείδησή μας, ο φόβος έρχεται και κατατρώγει τα πνευματικά και ηθικά σπλάχνα μας, συμβιβαζόμαστε με την τυραννία, οι ευγενείς ιστοί της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ακεραιότητας σαπίζουν, συνηθίζουμε τέλος τη συνήθεια.

Καταλήγουμε να προδίδουμε την ενδόμυχη ελευθερία, αυτήν την πεμπουσία της ανθρώπινης περίπτωσης, αποστρέφουμε το πρόσωπό μας από την ίδια την ανάγκη για ελευθερία που την έχουμε έμφυτη, το ένστικτο της ελευθερίας νεκρώνεται, μηδενίζονται η πείνα και η δίψα για ελευθερία, οπότε μέγιστος προβάλλει ο κίνδυνος να έρθουν μια μέρα γενιές ολόκληρες που να μη νιώθουν τίποτα στη λέξη και στην έννοια ελευθερία, δεν θα 'χουν το αισθητήριο της ελευθερίας. Στο βάθος της πορείας

της ανθρωπότητας διαφαίνεται μια τερατογονία, μια βιολογική διαστροφή, θα μπορούμε σε μια νέα εποχή των παγετώνων. Αν δεν αγωνιζόμαστε χωρίς ανάσα για την προάσπιση της ελευθερίας, αν δεν προχωράμε με αδιάσπαστη συνέπεια και μαχητικότητα σε αντίσταση, θα προκύψει ένας κόσμος που η αξία ελευθερία θα του είναι εντελώς ξένη.

[...] Με «Το Λάθος» θέλησα να δώσω ένα μήνυμα αισιοδοξίας, ότι ο ανθρώπινος παράγων, που τα ολοκληρωτικά συστήματα τον περιφρονούν και στόχο τους έχουν να τον εξοντώσουν, είναι πάντα παρών και τελικά βγαίνει νικητής. Γιατί η ίδια η ζωή με έμαθε ότι κανένας μηχανισμός-ιδεολογικός, θρησκευτικός, πολιτικός, οικονομικός, τεχνοκρατικός, στρατοκρατικός,-κανένας μηχανισμός δεν θα κατορθώσει ποτέ να διαστρέψει τον άνθρωπο, που από τη φύση του είναι ελεύθερη προσωπικότητα, σε θλιβερό τηλεκατευθυνόμενο ρομπότ, δεν θα κατορθώσει ποτέ να σβήσει στις καρδιές την αγιασμένη φωτιά της ανθρωπιάς και της αλληλεγγύης.

Διασκευασμένο απόσπασμα από την αυτοβιογραφία του Αντώνη Σαμαράκη, «1919 –», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1996, σσ. 88-92

2^ο κείμενο:

ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ο ολοκληρωτισμός δεν περιορίζεται στα νεότερα φαινόμενα όπως του φασισμού και του σταλινισμού. Η ύπαρξή του επίσης δεν περιορίζεται σε μια αυταρχική δομή εξουσίας αλλά και στην φοβική στάση της συνείδησης προς τον κόσμο. Ο αυταρχικός άνθρωπος είναι ο πρωταγωνιστής κάθε ολοκληρωτισμού. Ο αυταρχικός άνθρωπος είναι καθηλωμένος στο αρχαϊκό πρότυπο του ακραίου ανταγωνισμού. Αποτελεί το πρότυπο της εσφαλμένης αντίδρασης απέναντι στο φόβο του θανάτου. Η μαζική κοινωνία επειδή κυριαρχείται από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και της αγέλης όταν βρεθεί σε συνθήκες φόβου αναζητά αντανάκλαστικά τον αυταρχικό άνθρωπο

και την κλειστή κοινωνία. Αυτό θα συμβαίνει μέχρις ότου τη θέση της μαζικής κοινωνίας πάρει η φωτισμένη κοινή γνώμη.

Ο συγγραφέας προτείνει ως απάντηση στον ολοκληρωτισμό την αυτογνωσία, το Λόγο, το Διάλογο και την Παιδεία. (συντακτική ομάδα solon.org.gr)

Ολοκληρωτισμός και αυταρχικός άνθρωπος

Ο προσδιορισμός της ύπαρξης του ολοκληρωτισμού δεν είναι θέμα μόνο της εξωτερικής δομής ενός συστήματος, αλλά επίσης των κινήτρων και των νοοτροπιών. Το φαινόμενο του ολοκληρωτισμού αποτελεί πρωταρχικά θέμα της συνείδησης που προσδιορίζει το νόημα των εσωτερικών και των υποκειμενικών συλλογικών όρων. Το κυριότερο προσδιοριστικό στοιχείο ύπαρξης του ολοκληρωτισμού εντοπίζεται στη ζωή της υποκειμενικότητας. **Η υποκειμενικότητα είναι η κρίσιμη δράση που ρυθμίζει τα εξωτερικά γεγονότα.** Όπως λέει ο Αμερικανός φιλόσοφος Λιούις Μάμφορντ:

«Όσοι υποτιμούν τον ρόλο των ιδεών υποτιμούν τον καθημερινό αντίκτυπο των ανθρώπινων σχεδίων και επιλογών και υπαινίσσονται ότι όλη η διαδικασία κοινωνικής ανάπτυξης είναι εξωτερική και αυτόματη, αν όχι τυχαία» [1]

Ο αυταρχικός άνθρωπος ουσιαστικά είναι ένας αναχρονισμός, είναι μια επιβίωση του παρελθόντος. Ο αυταρχικός άνθρωπος διακυβεύει μια τεράστια συσσώρευση δυνάμεων που βασίζονται σε ποιοτικούς όρους (τεχνολογία, θεσμοί) και στην παγκοσμιότητα.

Ο αυταρχικός άνθρωπος είναι:

- i) το ακραίο υπόδειγμα της ανταγωνιστικής χωριστικότητας,
- ii) μια αναχρονιστική καθήλωση σε ένα αρχαϊκό πολιτισμικό πρότυπο

Η συλλογικότητα αυτής της ανθρώπινης υπόστασης και ιδιοσυγκρασίας - διαιωνιζόμενη- είναι ο μοχλός της διατήρησης των επικίνδυνων -για την πρόοδο του ανθρώπου- εκβάσεων του αγοραίου συστήματος. Μέχρι τώρα υποτιμήσαμε τον κίνδυνο για τον ανθρώπινο πολιτισμό που ενσαρκώνει ο αυταρχικός άνθρωπος.

Συγκαλύψαμε τον αυταρχικό άνθρωπο στην ανευθυνότητα, στον ισοπεδωτικό φθόνο, στην νομιμοποίηση της διαπλοκής εξουσίας, προνομίων, τυραννικών σχέσεων αλλά και στην θεωρία και τις επιστήμες του ανθρώπου. Έτσι η δημοκρατική παιδεία έγινε φρούδα χωρίς βάθος αλήθειας, με μειωμένη εμβέλεια μεταλλαγής των συνειδήσεων και των συνθηκών. Ακόμη χειρότερα, η υπαρκτή δημοκρατική παιδεία είχε πολλές φορές τα αντίθετα αποτελέσματα από τα επιδιωκόμενα. [2]

Ο αυταρχικός άνθρωπος είναι το θεμέλιο του ολοκληρωτισμού, είναι ο πόλος της μαζικής κοινωνίας και του μαζικού πολιτισμού της εμπάθειας που αποκλείει τον δημιουργικό ορίζοντα της Ανοικτής Κοινωνίας και του Ανοικτού Ανθρώπου.

Ο αυταρχικός άνθρωπος **αυτοεξορίζεται** από τον Λόγο και τον Διάλογο. Γλιστράει στην άβυσσο της αλλοτρίωσης και του φαντάσματος της κτήσης του κόσμου αντί της συνείδησης του Εαυτού, της Ενότητας και της ψυχικής ταύτισης της ατομικότητας, της ομαδικότητας και του όλου. **Ο εσωτερικός φόβος είναι το θεμέλιο του αυταρχικού ανθρώπου.** [3] Ο εσωτερικός αυτός φόβος διασυνδέεται με εξωτερικά πρότυπα και συνθήκες και ουσιαστικά δεν αποκαλύπτεται στις πραγματικές του διαστάσεις και την εσωτερική του φύση.

Η αλαζονεία του αυταρχικού ανθρώπου είναι ακέραιο κομμάτι της τραγικότητας. Τυραννεί την δημοκρατία και τεντώνει τον ολοκληρωτισμό στην ακρότητά του με μόνη διέξοδο την τραγική κάθαρση που επανατροφοδοτεί την δημοκρατία. Ο δρόμος από την αυτοδιάθεση έως τον αυταρχισμό και την αλαζονεία και από την συλλογικότητα έως τον ολοκληρωτισμό καλύπτεται από την απώλεια του μέτρου σύνθεσης και ταυτοποίησης. Όμως η ορθή σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο καταθέτει την **Παρουσία του όντος ως συλλογικότητα και αυτοδιάθεση.** [4]

3^ο κείμενο:

Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ

Ο φασισμός δεν έρχεται από το μέλλον
καινούριο τάχα κάτι να μας φέρει.

Τι κρύβει μέσ' στα δόντια του το ξέρω,
καθώς μου δίνει γελαστός το χέρι.

Οι ρίζες του το σύστημα αγκαλιάζουν
και χάνονται βαθιά στα περασμένα.

Οι μάσκες του με τον καιρό αλλάζουν,
μα όχι και το μίσος του για μένα.

Το φασισμό βαθιά καταλαβέ τον.

Δεν θα πεθάνει μόνος, τσάκισέ τον.

Ο φασισμός δεν έρχεται από μέρος
που λούζεται στον ήλιο και στ' αγέρι,
το κουρασμένο βήμα του το ξέρω
και την περίσσεια νιότη μας την ξέρει.

Μα πάλι θέ ν' απλώσει σα χολέρα
πατώντας πάνω στην ανεμελιά σου,
και δίπλα σου θα φτάσει κάποια μέρα
αν χάσεις τα ταξικά γυαλιά σου.

Στίχοι: Φώντας Λάδης Μουσική: Θάνος Μικρούτσικος Πρώτη εκτέλεση: Μαρία
Δημητριάδη

Γ' ΟΜΑΔΑ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΦΑΥΛΟΚΡΑΤΙΑ

1^ο κείμενο: Συνέντευξη Καστοριάδη

"Ο κάθε λαός είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, υπεύθυνος και για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται"

Κορνήλιος Καστοριάδης (φιλόσοφος, οικονομολόγος και ψυχαναλυτής, 1922-1997) Απόσπασμα από συνέντευξη που δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 1994 στην **Ελευθεροτυπία** και συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο **Κορνήλιος Καστοριάδης: Είμαστε υπεύθυνοι για την Ιστορία μας**, των εκδόσεων **Πόλις**. Τη συνέντευξη πήρε η Τέτα Παπαδοπούλου.

Ερώτηση Δημοσιογράφου: Συχνά λέγεται ότι η Ελλάδα είναι «προβληματική», στην Ελλάδα «όλα γίνονται στον αέρα», «χωρίς προγραμματισμό», «χωρίς βάρος». Με τέτοιες διαπιστώσεις συμφωνούν πολλοί. Αλλά περιορίζονται συνήθως μόνο στις διαπιστώσεις. Γνωρίζω ότι η ελληνική κατάσταση σας απασχολεί βαθιά. Ποια είναι η ερμηνεία σας για όσα συμβαίνουν; Γιατί συμβαίνουν έτσι τα πράγματα στην Ελλάδα; Ποιες οι βαθύτερες αιτίες;

Καστοριάδης: Πρώτον, δεν ξέρω. Δεύτερον, στο μέτρο που μπορώ να ξέρω κάτι, είναι ότι η πολιτική ζωή του ελληνικού λαού τελειώνει περίπου το 404 π.χ. Δημοσιογράφος: Νομίζω ότι θα ενοχλήσει πολύ αυτή η διατύπωσή σας. Καστοριάδης: Τι να κάνουμε. Μιλώ για την πραγματική πολιτική ζωή του λαού ως αυτόνομου παράγοντα. Δεν μιλώ για μάχες, για αυτοκράτορες, για Μεγαλέξανδρους και Βασίλειους Βουλγαροκτόνους. Μετά τον πέμπτο π.Χ. αιώνα και την αυτοκυβέρνηση του λαού στις δημοκρατικές πόλεις -και πάντως, μετά τον περίεργο τέταρτο π.Χ. αιώνα- η ελληνική ελευθερία πεθαίνει. Οι ελληνικές πόλεις γίνονται

υποχείριες των βασιλέων της Μακεδονίας. Βεβαίως, ο Αλέξανδρος και οι διάδοχοί του παίζουν έναν κοσμοϊστορικό ρόλο. Κατακτούν την Ασία και την Αίγυπτο. Διαδίδουν την ελληνική γλώσσα και παιδεία. Αλλά πολιτική ζωή, πλέον, δεν υπάρχει. Τα βασίλεια των διαδόχων του Αλεξάνδρου, ως πολιτική συγκρότηση, είναι ουσιαστικά μοναρχίες. Εξάλλου, καθώς ξέρουμε, ο ίδιος ο Αλέξανδρος αντιμετώπισε στασιασμό των Ελλήνων που είχε πάρει μαζί του, διότι ήθελε να τους υποχρεώσει να γονυπετούν μπροστά του, όπως οι Πέρσες μπροστά στο Μεγάλο Βασιλέα - πράγμα ανθελληνικότατο. Σε όλη τη διάρκεια της ελληνιστικής εποχής οι ελληνικές πόλεις, με λίγες περιθωριακές και παροδικές εξαιρέσεις, αποτελούν παιχνίδια στα χέρια των ελληνιστικών δυναστειών. Ακολουθεί η ρωμαϊκή κατάκτηση, κάτω από την οποία οι ελληνικές πόλεις δεν έχουν παρά μόνον κοινοτική ζωή. Κατόπιν, έρχεται η βυζαντινή αυτοκρατορία. Το Βυζάντιο είναι μια ανατολική, θεοκρατική μοναρχία. Στο Βυζάντιο η πολιτική ζωή περιορίζεται στις ίντριγκες της Κωνσταντινούπολης, του αυτοκράτορα, των "δυνατών" και των ευνούχων της αυλής. Και βεβαίως, τα σχολικά μας βιβλία δεν αναφέρουν ότι στη βυζαντινή αυλή υπήρχαν ευνούχοι, όπως σ' αυτήν του Πεκίνου.

Δημοσιογράφος: Όλα αυτά αφορούν ένα πολύ μακρινό ιστορικό παρελθόν. Η Ελλάδα ως σύγχρονο νεοελληνικό κράτος έχει, ήδη, ιστορία εκατόν εβδομήντα ετών. Θα θέλατε να επικεντρώσετε σ' αυτή την περίοδο;

Καστοριάδης: Μα, αυτή η περίοδος είναι ακατανόητη χωρίς τους είκοσι έναν αιώνες ανελευθερίας που προηγήθηκαν. Λοιπόν, μετά το Βυζάντιο έρχεται η τουρκοκρατία. Μην ανησυχείτε, δεν θα μπω σε λεπτομέρειες. Θα αναφέρω μόνο ότι επί τουρκοκρατίας όση εξουσία δεν ασκείται απευθείας από τους Τούρκους, ασκείται από τους κοτζαμπάσηδες (τους εντολοδόχους των Τούρκων), οι οποίοι κρατούν τους χωριάτες υποχείριους. Συνεπώς, ούτε σ' αυτή την περίοδο μπορούμε να μιλήσουμε για πολιτική ζωή. Όταν αρχίζει η Επανάσταση του 1821, διαπιστώνουμε από τη μια μεριά τον ηρωισμό του λαού και από την άλλη, σχεδόν αμέσως, την τεράστια

αδυναμία να συγκροτηθεί μια πολιτική κοινωνία. Την επομένη της πτώσης της Τριπολιτσάς αρχίζουν οι εμφύλιοι πόλεμοι.

Δημοσιογράφος: Πού οφείλεται αυτή η «τεράστια αδυναμία να συγκροτηθεί μια πολιτική κοινωνία»; Ποιοι είναι οι λόγοι;

Καστοριάδης: Ουδείς μπορεί να δώσει απάντηση στην ερώτησή σας για ποιο λόγο, κάποιος, σε μιαν ορισμένη στιγμή, δεν δημιούργησε κάτι. Η συγκρότηση ενός λαού σε πολιτική κοινωνία δεν είναι δεδομένη, δεν είναι κάτι που χαρίζεται, αλλά κάτι που δημιουργείται. Μπορούμε απλώς να διαπιστώσουμε ότι, όταν απουσιάζει μια τέτοια δημιουργία, τα χαρακτηριστικά της προηγούμενης κατάστασης διατηρούνται ή αλλάζουν μόνο μορφή.

Δημοσιογράφος: Και ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτά στην ελληνική περίπτωση;

Καστοριάδης: Ορισμένα τα εντοπίζουμε, ήδη, στους εμφύλιους πολέμους της Επανάστασης του 1821. Βλέπουμε, για παράδειγμα, ότι η νομιμοφροσύνη και η αλληλεγγύη έχουν τοπικό ή τοπικιστικό χαρακτήρα, ισχυρότερο συχνά από τον εθνικό. Βλέπουμε, επίσης, ότι οι πολιτικές κατατάξεις και διαιρέσεις είναι συχνά σχετικές με τα πρόσωπα των «αρχηγών» και όχι με ιδέες, με προγράμματα, ούτε καν με "ταξικά" συμφέροντα. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι η στάση απέναντι στην εξουσία. Στην Ελλάδα, μέχρι και σήμερα, το κράτος εξακολουθεί να παίζει τον ρόλο του ντοβλετιού, δηλαδή μιας αρχής ξένης και μακρινής, απέναντι στην οποία είμαστε ραγιάδες και όχι πολίτες. Δεν υπάρχει κράτος νόμου και κράτος δικαίου, ούτε απρόσωπη διοίκηση που έχει μπροστά της κυρίαρχους πολίτες. Το αποτέλεσμα είναι η φαυλοκρατία ως μόνιμο χαρακτηριστικό. Η φαυλοκρατία συνεχίζει την αιωνόβια παράδοση της αυθαιρεσίας των κυρίαρχων και των «δυνατών»: ελληνιστικοί ηγεμόνες, Ρωμαίοι ανθύπατοι, Βυζαντινοί αυτοκράτορες, Τούρκοι πασάδες, κοτζαμπάσηδες, Μαυρομιχάληδες, Κωλέττης, Δηλιγιάννης.

Δημοσιογράφος: Εξαιρέσεις δεν βλέπετε να υπάρχουν; Εξαιρέσεις εντοπισμένες κυρίως στον 19ο και στον 20ό αιώνα;

Καστοριάδης: Ε, υπάρχουν δυο-τρεις εξαιρέσεις: ο Τρικούπης, ο Κουμουνδούρος, το βενιζελικό κίνημα στην πρώτη περίοδό του. Αλλά τα όποια αποτελέσματά τους καταστράφηκαν από τη δικτατορία του Μεταξά, την Κατοχή, τον Εμφύλιο, τον ρόλο του παλατιού, τη δικτατορία της 21ης Απριλίου, την πασοκρατία. Στο μεταξύ, μεσολάβησε ο σταλινισμός που κατόρθωσε να διαφθείρει και να καταστρέψει αυτό που πήγαινε να δημιουργηθεί ως εργατικό και λαϊκό κίνημα στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα τα πληρώνουμε ακόμη. Μου ζητάτε να σας εξηγήσω. Μπορείτε να μου εξηγήσετε εσείς, γιατί οι Έλληνες, που σκοτώνονταν εννέα χρόνια, για να απελευθερωθούν από τους Τούρκους, θέλησαν αμέσως μετά ένα βασιλιά; Και γιατί, αφού έδωξαν τον Όθωνα, έφεραν τον Γεώργιο; Και γιατί μετά ζητούσαν "ελιά, ελιά και Κώτσο βασιλιά";

Δημοσιογράφος: Μα, οι δικές σας απαντήσεις ενδιαφέρουν ιδίως όταν αφορούν ερωτήματα που εσείς θέτετε. Θα θέλατε, λοιπόν, να διατυπώσετε τις απόψεις σας;

Καστοριάδης: Σύμφωνα με την παραδοσιακή «αριστερή» άποψη, όλα αυτά τα επέβαλαν η Δεξιά, οι κυρίαρχες τάξεις και η μαύρη αντίδραση. Μπορούμε όμως να πούμε ότι όλα αυτά τα επέβαλαν στον ελληνικό λαό ερήμην του ελληνικού λαού; Μπορούμε να πούμε ότι ο ελληνικός λαός δεν καταλάβαινε τι έκανε; Δεν ήξερε τι ήθελε, τι ψήφιζε, τι ανεχόταν; Σε μια τέτοια περίπτωση αυτός ο λαός θα ήταν ένα νήπιο. Εάν όμως είναι νήπιο, τότε ας μη μιλάμε για δημοκρατία. Εάν ο ελληνικός λαός δεν είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, τότε, ας του ορίσουμε έναν κηδεμόνα. Εγώ λέω ότι ο ελληνικός λαός -όπως και κάθε λαός- είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, συνεπώς, είναι υπεύθυνος και για την κατάσταση, στην οποία βρίσκεται σήμερα.

Δημοσιογράφος: Πώς την εννοείτε αυτή την ευθύνη;

Καστοριάδης: Δεν δικάζουμε κανέναν. Μιλάμε για ιστορική και πολιτική ευθύνη. Ο ελληνικός λαός δεν μπόρεσε έως τώρα να δημιουργήσει μια στοιχειώδη πολιτική κοινωνία. Μια πολιτική κοινωνία, στην οποία, ως ένα μίνιμουμ, να θεσμισθούν και

να κατοχυρωθούν στην πράξη τα δημοκρατικά δικαιώματα τόσο των ατόμων όσο και των συλλογικοτήτων.

Δημοσιογράφος: Θέλετε να πείτε ότι -αντιθέτως- σε άλλες χώρες, στη Δυτική Ευρώπη.

Καστοριάδης: Εκεί, αυτό έγινε! Ο μακαρίτης ο Γιώργος Καρτάλης έλεγε κάνοντάς μου καζούρα στο Παρίσι το 1956: «Κορνήλιε, ξεχνάς ότι στην Ελλάδα δεν έγινε Γαλλική Επανάσταση». Πράγματι, στην Ελλάδα δεν έχει υπάρξει εποχή που ο λαός να έχει επιβάλει, έστω και στοιχειωδώς, τα δικαιώματά του. Και η ευθύνη, για την οποία μίλησα, εκφράζεται με την ανευθυνότητα της παροιμιώδους φράσης: «εγώ θα διορθώσω το ρωμέικο;». -Ναι, κύριε, εσύ θα διορθώσεις το ρωμέικο, στο χώρο και στον τομέα όπου βρίσκεσαι"

2^ο κείμενο: Βαγγέλης Κοροβίνης, Η νεοελληνική φαυλοκρατία. παρουσίαση στη βάση δεδομένων βιβλιονέτ

Στον Κωλέττη μπορεί να πιστωθεί και μία πρώτη αποκρυστάλλωση των φαυλοκρατικών χαρακτηριστικών του ελληνικού πολιτικού συστήματος. Καλλιέργησε όσο κανείς προηγούμενός του τα σπέρματα της συναλλαγής και της πολιτικής διαφθοράς, ενώ ήταν ο πρώτος Έλληνας πολιτικός που, διαχειριζόμενος τα κοινά, απέκτησε μεγάλη περιουσία. (630.000 δραχμές της εποχής εκείνης).

Στόχος του Κωλέττη ήταν η "μακροβιότητα" των κυβερνήσεών του και όχι οι μεταρρυθμίσεις και η εθνική ανασυγκρότηση. Με τις αθρόες απολύσεις κομματικών αντιπάλων, τον διορισμό "ημετέρων", την κατοχύρωση των προνομίων των διαφόρων τοπαρχών και τις εκλογές βίας και νοθείας ήταν πράγματι ο πρώτος που διασφάλισε "μακρόβιες" κυβερνήσεις. Χαρακτηριστικό είναι το "ωρολόγιο" πρόγραμμά του: Μέχρι αργά το απόγευμα ασχολείτο με τη διεκπεραίωση ρουσφετιών, πρώτα στην κατοικία του και μετά στην έδρα της κυβερνήσεως. Στην διάρκεια των υπηρεσιακών

συσκέψεων που επακολουθούσαν συνήθως κοιμόταν, ενώ απουσίαζε συστηματικά από τις συνεδριάσεις της Βουλής

4^η ΟΜΑΔΑ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

1^ο ΚΕΙΜΕΝΟ:

<https://www.google.gr/search?q=δημοκρατία&hl=el&prmd=imvns&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=AYO>

2^ο ΚΕΙΜΕΝΟ:

Δημοκρατία ίσον Ελευθερία;

27 Σεπ 10 - 11:28

Θα σας εκμυστηρευτώ μια ερώτηση που η αλήθεια είναι ότι δεν έχω απαντήσει. Γι αυτό με ενδιαφέρουν πάρα πολύ οι απαντήσεις σας.

Από την εποχή του ρομαντισμού έχει καταγραφεί στο συλλογικό υποσυνείδητο της δύσης ότι η Δημοκρατία είναι το άγιο δισκοπότηρο της ελευθερίας και της ισότητας. Αν όμως αναλύσουμε τί σημαίνει πραγματικά δημοκρατία τότε ανακύπτουν πολλά ερωτήματα. Τα ερωτήματα δεν αφορούν τόσο την κατάχρηση της δημοκρατίας από τα διάφορα ισχυρά συμφέροντα, ούτε το αν η δημοκρατία είναι τέλεια ή ατελής. Αυτά τα ερωτήματα έχουν σαν βασική υπόθεση ότι η δημοκρατία είναι όντως το άγιο δισκοπότηρο, έστω ως ουτοπία. Εγώ θέλω να καταλάβω, αν η ουτοπία της δημοκρατίας εξασφαλίζει όντως ελευθερία και ισότητα, πριν καν αμαυρωθεί από τις καταχρήσεις και ατέλειες της ανθρώπινης φύσης.

Όταν λοιπόν λέμε ότι θέλουμε ελευθερία, τί εννοούμε; Απλό: Να κάνουμε ως άτομα ό,τι θέλουμε έχοντας στη διάθεσή μας όσα μέσα χρειαζόμαστε. Εδώ αμέσως δημιουργούνται ενστάσεις! Το να κάνω εγώ ό,τι θέλω σημαίνει ότι έχω δικαίωμα να σκοτώσω το γείτονά μου; Δεν μοιάζει σωστό, άρα χρειαζόμαστε και κάποιου είδους ισότητα. Δηλαδή ή θα δεχτώ ότι και ο γείτονας έχει δικαίωμα να με σκοτώνει, οπότε

θα κοιμόμαστε και οι δύο σε αναμμένα κάρβουνα και πάει περίπατο ή ελευθερία. Ή θα δεχτούμε την ύπαρξη ενός νόμου που θα περιορίζει και εμένα και το γείτονα να μην επιτρέπεται να σκοτώνει ο ένας τον άλλον. Οπότε από τη μία αφαιρέσαμε λίγη ελευθερία βάζοντας το νόμο «ου φονεύεις» από την άλλη κερδίσαμε την ησυχία μας και την απουσία φόβου, που εν τέλει μας προσθέτει ελευθερία. Άρα το ισοζύγιο ελευθερίας απέβη θετικό παρότι κάποια ελευθερία αφαιρέθηκε. Αν επεκτείνουμε αυτό το σκεπτικό, χρειαζόμαστε ένα νομικό σύστημα που να βελτιστοποιεί τις κοινωνικές σχέσεις και να μεγιστοποιεί την ελευθερία. Εδώ μπορούν να μπουκ ενστάσεις αλλά ας προχωρήσουμε.

Είπαμε πριν ότι θέλουμε να έχουμε στη διάθεσή μας και όσα μέσα θέλουμε για να μπορούμε να απολαύσουμε την ελευθερία μας. Ένσταση! Τα διαθέσιμα μέσα (χρήματα) είναι πεπερασμένα. Και ακόμα χειρότερα, το ολικό ποσό των διαθέσιμων χρημάτων εξαρτάται από τον τρόπο που διανέμονται! Τρέχα γύρευε. Οπότε τι είναι το επιθυμητό; Κάποιος θα μπορούσε να πει ότι επιθυμητό είναι να έχω τα ίδια με το γείτονα. Κάποιος άλλος, θα μπορούσε να πει, επιθυμητό είναι να έχω το μέγιστο ποσό στην τσέπη μου ανεξαρτήτως του πόσα παίρνει ο γείτονας. Δεν είναι στην πρόθεσή μου να ειπαισέρθω στις λεπτομέρειες των οικονομικών συστημάτων, απλώς θέλω να καταδείξω την ύπαρξη πολλών απόψεων περί του «σωστού», και ως προς το νομικό σύστημα που ρυθμίζει την ελευθερία του ατόμου και ως προς τον τρόπο που παράγονται και διανέμονται τα υλικά αγαθά. Να πω εδώ ότι ο τελικός σκοπός είναι να έχει κανείς μια κοινωνία που να βελτιστοποιεί την ελευθερία του ατόμου να δημιουργήσει ή να πράξει εν πάση περιπτώσει ό,τι θέλει.

Οπότε το κεντρικό ερώτημα που τίθεται είναι: Ποιος θα καθορίσει τα χαρακτηριστικά του νομικού συστήματος και οικονομικού συστήματος. Η απάντηση της Δύσης; Η Πλειοψηφία. Όμως τι θα πεί αυτό; Όσο προφανές και να φαίνεται, δεν είναι καθόλου! Όλοι είμαστε μέλη κάποιας μειοψηφίας. Όλοι μειοψηφούμε στην πλειονότητα των εκφάνσεων της ύπαρξής μας. Κάποιος μπορεί να είναι

μουσουλμάνος με φιλελεύθερες αντιλήψεις, άρα μέρος της μουσουλμανικής μειονότητας και μέλος μια φιλελεύθερης ενδεχομένως πλειοψηφίας. Κάποιος μπορεί να είναι βαθύτατα χριστιανός ομοφυλόφιλος. Δηλαδή μέλος της χριστιανικής πλειοψηφίας και επίσης μέλος της μειονότητας των ομοφυλοφίλων. Κάποιος μπορεί να είναι νεφροπαθής αναρχικός. Δηλαδή μέρος μιας μειονότητας με ανάγκες σε κρατικές υποδομές, αλλά και μέλος μιας άλλης μειοψηφίας που δεν θέλει καθόλου κράτος.

Οπότε όταν λέμε ότι η Δημοκρατία, δηλαδή η πλειοψηφία μας εξασφαλίζει την επιθυμία του λαού, τι ακριβώς εννοούμε; Ποιον ακριβώς εξυπηρετεί η άποψη της πλειοψηφίας; Το νεφροπαθή αναρχικό ή τον μουσουλμάνο φιλελεύθερο; Θα πει κάποιος όλοι πρέπει να κάνουμε συμβιβασμούς. Όμως τι συμβιβασμό να κάνει ο θρήσκος ομοφυλόφιλος αφού θα πρέπει είτε να ψηφίσει ΛΑΟΣ που μισούν τους ομοφυλόφιλους, είτε να ψηφίσει ΣΥΡΙΖΑ που μισούν τους θρήσκους; Η πλειοψηφία είναι ένας μέσος όρος. Όμως κανένας άνθρωπος δεν είναι ο μέσος όρος όπως έλεγε πρόσφατα μια εύστοχη διαφήμιση. Τελικά μήπως η έννοια της δημοκρατίας και της άποψης της πλειοψηφίας είναι μια βολική αυταπάτη; Μήπως απέχει από το να μας εξασφαλίζει τη βέλτιστη ελευθερία; Και αν το δεχτούμε αυτό, ποιό είναι το καλλίτερο σύστημα που εξασφαλίζει ελευθερία; Μήπως είναι ένα σύστημα που χωρίζει τη χώρα σε θεματικούς γεωγραφικούς νομούς (π.χ. νομός επιστημονιστών, ή νομός αξιοκρατών, ή νομός νεποτιστών!) που βρίσκονται σε αρμονική/ανταγωνιστική συμβίωση, στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης ενότητας που λέγεται κράτος; Ή εναλλακτικά μήπως είναι ένα σύστημα που οι νόμοι και η οικονομία καθορίζονται αλγοριθμικά με μοντέλα βελτιστοποίησης των επιθυμιών όλων των πολιτών, που δυναμικά ανανεώνονται μέσω του διαδικτύου; Αυτά είναι μόνο παραδείγματα και ξέρω ότι υπάρχουν ενστάσεις (ακόμα και από μένα).

Πραγματικά δεν έχω απάντηση και όλες οι υποθετικές λύσεις που φαντάζομαι έχουν μοιραία μειονεκτήματα.

3⁰ ΚΕΙΜΕΝΟ: <http://www.youtube.com/watch?v=WP6-uRPh9Go>

5^Η ΟΜΑΔΑ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΒΙΑ

1^Ο ΚΕΙΜΕΝΟ:

<http://el.wikiquote.org/wiki/%CE%92%CE%AF%CE%B1>

2^Ο ΚΕΙΜΕΝΟ:

http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Violence_in_art

3^Ο ΚΕΙΜΕΝΟ:

2 Οκτωβρίου 2012 - Διεθνής Ημέρα Μη Βίας

Μήνυμα Μπαν Κι-Μουν: Η οικονομική κρίση τροφοδοτεί την ξеноφοβία και άλλες μορφές επικίνδυνων και φονικών διακρίσεων.

" Είχα φέτος το προνόμιο να αποτίσω, στο μνημείο Ρατζ Γκατ στο Νέο Δελχί, φόρο τιμής στον Μαχάτμα Γκάντι. Το όραμα και το παράδειγμά του έδειξαν το πώς ένα πρόσωπο μπορεί να αλλάξει τον κόσμο. Τιμώντας τη διαρκή του κληρονομιά, εορτάζουμε κάθε χρόνο, στην επέτειο της γέννησής του, [τη Διεθνή Ημέρα Μη Βίας](#). Στην εποχή μας της παγκόσμιας αναταραχής και αλλαγής, πρέπει να σκεφτούμε το μήνυμα του Γκάντι για την αλληλοκατανόηση και την ειρήνη.

Παντού στον κόσμο η ανεκτικότητα δοκιμάζεται. Οι πόλεμοι έχουν βαρύ κόστος από το Αφγανιστάν μέχρι τη Συρία και το Σαχέλ. Η οικονομική κρίση τροφοδοτεί την ξενοφοβία και άλλες μορφές επικίνδυνων και φονικών διακρίσεων. Η τρομοκρατία, η εμπορία ανθρώπων, οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων και η βία κατά των γυναικών απειλούν εκατομμύρια ανθρώπους.

Πρέπει να εργαστούμε ακόμη πιο σκληρά για την αλληλοκατανόηση ανάμεσα και στο εσωτερικό των θρησκειών και των κοινοτήτων, ανάμεσα αλλά και στο εσωτερικό των χωρών.

Η πρόληψη αποτελεί μια βασική προτεραιότητα στο πενταετές πρόγραμμα δράσης των Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο, πρόληψη σημαίνει κάτι πολύ περισσότερο από τον χωρισμό των αντιμαχόμενων πλευρών και την υποχώρηση των εντάσεων. Η θεμελιώδης αντιμετώπιση των αιτιών της σύγκρουσης και της μη-ανεκτικότητας θα χρειαστούν μια κουλτούρα μη-βίας και ειρήνης.

Οι κυβερνήσεις πρέπει να βρίσκονται μπροστά. Σε τελική ανάλυση όμως, τα θεμέλια της μη-βίας θα οικοδομηθούν από τους ανθρώπους: τους δασκάλους, τους ιερείς, τους γονείς και τους εκπροσώπους των κοινοτήτων, ανθρώπους των επιχειρήσεων και τη βάση της κοινωνίας.

Ίσως είναι πιο εύκολο να σηκώσεις ένα όπλο από το να εγκαταλείψεις τη μισαλλοδοξία. Ίσως είναι πιο εύκολο να ρίξεις το φταίξιμο από το να συγχωρήσεις. Ωστόσο, με έχουν αγγίξει βαθειά οι κοινωνίες και οι άνθρωποι σε κάθε άκρη της γης που έχουν εμπνευστεί από το παράδειγμα του Γκάντι και έχουν πραγματικά αλλάξει τα πράγματα. [μπορείτε να αναζητήσετε τέτοιες κοινωνίες;]

Ας πάρουμε τη δύναμη από όλες αυτές τις προσπάθειες και ας εργαστούμε μαζί για να οικοδομήσουμε ένα κόσμο μη-βίας και διαρκούς ειρήνης."

6^Η ΟΜΑΔΑ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗ- ΈΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑ

1^Ο ΚΕΙΜΕΝΟ:

Το Τρίτο Κύμα ήταν ένα πείραμα πάνω στη φύση του [φασισμού](#) και των αιτίων της υποστήριξής του από απλούς ανθρώπους, που έγινε τον Απρίλιο του 1967 σε ένα γυμνάσιο του Πάλο Άλτο της [Καλιφόρνια](#) από το δάσκαλο Ρον Τζόουνς (*Ron Jones*). Αν και ξεκίνησε σαν απλή άσκηση πειθαρχίας, το πείραμα προς το τέλος του ξέφυγε από τον έλεγχο, και τέλειωσε με πρωτοβουλία του δασκάλου με έναν διδακτικό, όσο και οδυνηρό τρόπο.

Ιστορικό

Ο Τζόουνς δίδασκε σύγχρονη ιστορία, και φθάνοντας στο κεφάλαιο για τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, και συγκεκριμένα στο [Ολοκαύτωμα](#), είδε ότι δε μπορούσε να απαντήσει σε μια βασική ερώτηση των μαθητών του: *Πώς ήταν δυνατόν απλοί άνθρωποι να υποστηρίζουν ένα καθεστώς όπως αυτό του Ναζισμού, να τηρήσουν στάση σιωπής ή και συμμετοχής στις ωμότητες που διεξάγονταν, και επιπλέον όταν όλα τελείωσαν να αρνηθούν ότι είχαν έστω και γνώση για αυτά που γίνονταν;* Ο Τζόουνς αποφάσισε να απαντήσει, δίνοντας ένα μικρό δείγμα στην πράξη.

Δύναμη από την πειθαρχία

Έτσι, κάποια Δευτέρα, ξεκίνησε το μάθημα επιχειρηματολογώντας για τα πλεονεκτήματα της πειθαρχίας και τα αισθήματα ικανοποίησης και αυτοελέγχου που αυτή γεννά. Προχωρώντας, επέβαλε μια συγκεκριμένη στάση με την οποία θα έπρεπε όλοι να κάθονται μέσα στην τάξη (τα πόδια σε ευθεία με το πάτωμα, τα γόνατα σε γωνία ενενήντα μοιρών και τα χέρια πιασμένα πίσω από την πλάτη), αλλά και συγκεκριμένες, αυστηρές διαδικασίες με τις οποίες γίνονταν ερωτήσεις και απαντήσεις στη διάρκεια του μαθήματος.

Το περίεργο ήταν ότι όλοι όχι μόνο δέχτηκαν αδιαμαρτύρητα τους νέους κανόνες που ίσχυαν στην τάξη, αλλά έσπευσαν να τελειοποιήσουν την ορθότητα και ταχύτητα της εκτέλεσης των εντολών από μέρους τους. Μάλιστα, η συμμετοχή στο μάθημα, στις ερωτήσεις, τις απαντήσεις και τη συζήτηση, έγινε καθολική, από μερική που

ήταν προηγουμένως, και υπόθεση όλων μόλις εφαρμόστηκαν οι νέοι κανόνες ερωταπαντήσεων.

Δύναμη από την Κοινότητα

Τη δεύτερη μέρα, βλέποντας ότι η τάξη τηρούσε τους κανόνες της προηγούμενης χωρίς καμία υπενθύμιση από μέρους του, αποφάσισε να προχωρήσει το πείραμα εισάγοντας την έννοια της Κοινότητας, επιχειρηματολογώντας για τη δύναμη και την ικανοποίηση που αντλείται από το να δουλεύεις, μαζί με άλλους, για έναν σκοπό. Όλη η τάξη φώναξε με ρυθμό και επί πολλή ώρα συνθήματα όπως "Δύναμη από την πειθαρχία" και "Δύναμη από την Κοινότητα". Στο τέλος του μαθήματος, καθιερώθηκε και ο χαιρετισμός μεταξύ των μελών της κοινότητας αυτής: Το δεξί χέρι υψωμένο στον ώμο, με τα δάχτυλα λυγισμένα σαν κύμα που ετοιμάζεται να σκάσει. Ο Τζόουνς ονόμασε τον χαιρετισμό αυτό "Τρίτο Κύμα", γιατί υποτίθεται ότι το τρίτο κύμα που φθάνει στην ακτή είναι και το δυνατότερο, είναι προφανής όμως η σχέση τόσο με το [Τρίτο Ράιχ](#), όσο και με το χαιρετισμό ανάμεσα σε μέλη του Ναζιστικού Κόμματος. Παρ' όλα αυτά, η τάξη υιοθέτησε το χαιρετισμό αυτό, και σύντομα άλλοι μαθητές, παρατηρώντας το χαιρετισμό έξω από την τάξη, ρωτούσαν περί τίνος πρόκειται, και αν θα μπορούσαν και αυτοί να γίνουν μέλη στο Τρίτο Κύμα.

Δύναμη από τη δράση

Την επόμενη μέρα το Κύμα, καθώς, όπως εξήγησε ο δάσκαλος, η πειθαρχία και η Κοινότητα είναι άχρηστες δίχως την πράξη, πέρασε στη δράση. Εκδόθηκαν κάρτες μέλους για κάθε μέλος του κινήματος, τις οποίες δεν αρνήθηκε να πάρει κανένα παιδί. Επίσης, όλοι προμηθεύτηκαν μαύρα [περιβραχιόνια](#) που έπρεπε να φορούν για να ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους.

Ειδικά καθήκοντα ορίστηκαν για τον καθένα, όπως η απομνημόνευση των στοιχείων όλων των μελών του Κύματος, η πληροφόρηση του δασκάλου για κάθε αντικυματική δραστηριότητα και κουβέντα, η εγγραφή άλλων ατόμων στο Κύμα, και άλλα. Φτιάχτηκαν μεγάλα [πανό](#) του Τρίτου Κύματος που κρεμάστηκαν σε όλο το σχολείο, ενώ κατά τον Τζόουνς ένας ολοένα μεγαλύτερος αριθμός παιδιών ζητούσε

να γίνει δεκτός στην τάξη του και το Τρίτο Κύμα. Οι μαθητές συνέχισαν όχι μόνο να στηρίζουν το Κύμα μέσω της δράσης τους, αλλά και να αναλαμβάνουν καθήκοντα από μόνοι τους. Ένας από τους πιο αδύνατους και ακοινωνήτους μαθητές της τάξης του ανακοίνωσε ότι θα ήταν στο εξής ο σωματοφύλακάς του.

Οι ανησυχίες του [ραββίνου](#), μιας από τις μαθήτριες καθησυχάστηκαν αμέσως με τη δικαιολογία ότι η τάξη απλά μελετούσε την "προσωπικότητα των Γερμανών". Με ανάλογο τρόπο αντιμετωπίστηκαν και οι επιφυλάξεις κάποιων γονιών. Υπήρχαν επίσης και αντιδράσεις από μαθητές, κυρίως άλλων τάξεων, και μερικές ενέργειες κατά του Κύματος. Οι περισσότερες αντιδράσεις όμως και διαφωνίες προλαμβάνονταν, καθώς από τη μια το δίκτυο των πληροφοριοδοτών είχε πλέον αρκετά μέλη, αφετέρου υπήρχε αυστηρός έλεγχος, με την απαγγελία συνήθως κατασκευασμένων κατηγοριών από τον Τζόουνς προς μέλη του Κύματος, που συνήθως οδηγούσαν στον "εξορισμό" τους στη βιβλιοθήκη του σχολείου, μετά από δημόσια "δίκη". Πάντως, αναλογιζόμενος το γεγονός ότι η κατάσταση μέσα στο σχολείο είχε αρχίσει να ξεφεύγει από τον έλεγχο, ο Τζόουνς αποφάσισε να σταματήσει σιγά-σιγά το πείραμα.

Δύναμη από την περηφάνια

Τη μέρα αυτή φανερώθηκε στους μαθητές ο "πραγματικός" λόγος ύπαρξης του Τρίτου Κύματος: Αποτελούσε ένα πανεθνικό κίνημα στρατολόγησης νέων που ήθελαν να παλέψουν μέσω της πειθαρχίας, της κοινότητας, της δράσης και της περηφάνιας για την αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος. Και όχι μόνο: Με την αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος θα ερχόταν και η αλλαγή στην ανώτερη εκπαίδευση, την οικονομία, την κοινωνία, την ίδια τη μοίρα του έθνους. Το Κύμα είχε έναν αρχηγό, υποψήφιο για την Προεδρία της Αμερικής που, ανακοινώνοντας την επομένη την δημιουργία ενός προγράμματος για τους νέους με βάση το Τρίτο Κύμα, θα έδινε το σύνθημα για μια επίδειξη δύναμης από μέλη του κινήματος σε πάνω από χίλια σχολεία σε όλη τη χώρα. Το ραντεβού για την επίδειξη δόθηκε σε ένα αμφιθέατρο την επομένη στις 12:00, αυστηρά για μέλη του Κύματος, παρουσία

"δημοσιογράφων", δηλαδή φίλων του δασκάλου μεταμφιεσμένων σε εκπρόσωπους του τύπου.

Τελευταία μέρα: Δύναμη μέσα από την κατανόηση

Το αμφιθέατρο είχε συγκεντρώσει μαθητές, που περίμεναν με αγωνία την τηλεοπτική συνέντευξη τύπου του αρχηγού του Κύματος. Μετά από μια επίδειξη της εκπαίδευσής τους στον "τύπο", όπου το σύνθημα "Δύναμη από την πειθαρχία" φωνάχτηκε δυνατά πολλές φορές, ο Τζόουνς άνοιξε μια τηλεόραση και τους ανακοίνωσε την έναρξη της συνέντευξης τύπου. Για πέντε λεπτά, το ακροατήριο έμεινε να κοιτά μια άδεια οθόνη, περιμένοντας. Όταν διαλύθηκε και η τελευταία ελπίδα ότι αυτό που περίμεναν θα συνέβαινε, ο δάσκαλος ανακοίνωσε στους μαθητές την πραγματικότητα: Δεν υπήρχε αρχηγός, ούτε κίνημα, και οι ίδιοι είχαν ανταλλάξει την ελευθερία τους να σκέφτονται, να αποφασίζουν και να δρουν προκειμένου να γίνουν μέλη μιας [ελίτ](#).

Την ίδια ώρα προβλήθηκε το "μέλλον τους", όπως τους πληροφόρησε ο Τζόουνς: Ένα φιλμ με σκηνές από τη [Ναζιστική Γερμανία](#), τα [στρατόπεδα συγκέντρωσης](#) και τη φρίκη του πολέμου. Το τέλος του φιλμ, και ο λόγος του Τζόουνς για το πως, τις προηγούμενες μέρες, είχαν δει το φασισμό να αναβιώνει όχι απλά σαν ένα ιστορικό φαινόμενο, αλλά σαν κάτι κρυμμένο μέσα στον καθένα τους, διάλυσε τη συγκέντρωση μέσα σε σοκ για πολλούς μαθητές, και προβληματισμό για όλους. Το όλο ζήτημα δεν ξανασυζητήθηκε ποτέ από το δάσκαλο ή τους μαθητές, για πολλά χρόνια.

Επίδραση

Οι λεπτομέρειες του "πειράματος" αυτού δεν έγιναν γνωστές για αρκετά χρόνια, παρά το μεγάλο ενδιαφέρον του. Το 1972 ο Τζόουνς δημοσίευσε ένα διήγημα όπου περιέγραφε ορισμένες λεπτομέρειες, και το 1981 διασκευάστηκε σε ταινία (κερδίζοντας [βραβείο Έμμυ](#)). Ο συγγραφέας [Τοντ Στράσσερ](#), με το ψευδώνυμο *Μόρτον Ρου*, έγραψε το μυθιστόρημα *Το Κύμα*, βασισμένο πάνω στην ταινία αλλά και τη διήγηση του Τζόουνς. Το βιβλίο γνώρισε επιτυχία, και στη

Γερμανία προτεινόταν σαν ανάγνωσμα στα σχολεία. Διασκευάστηκε σε θεατρικό έργο και μιούζικαλ. Αργότερα, ο Τζόουνς αποκάλυψε την πλήρη δική του εκδοχή της ιστορίας, ορισμένες λεπτομέρειες από την οποία αμφισβητήθηκαν, κυρίως για το μέγεθος που απέκτησε το φαινόμενο μέσα στο σχολείο, αλλά και το κατά πόσον οι μαθητές μέλη του Κύματος συμμετείχαν όλοι σοβαρά. Το πείραμα προσέλκυσε το ενδιαφέρον του ψυχολόγου [Φίλιπ Ζιμπάρντο](#), που αρκετά αργότερα διεξήγαγε το [πείραμα φυλάκισης του Στάνφορντ](#), που και αυτό αφορούσε συνθήκες υπακοής/καταπίεσης.

2^ο ΚΕΙΜΕΝΟ:

Του Παναγιώτη Παναγόπουλου

Ποιον παίρνει και ποιον σηκώνει...

Μια αληθινή ιστορία, λίγο «πειραγμένη» για να αποδίδει περισσότερο κινηματογραφικό δράμα, αποτελεί τη βάση του «Κύματος». Το 1967 σε ένα σχολείο της Καλιφόρνιας, ένας καθηγητής έκανε ένα κοινωνικό πείραμα με στόχο να αποδείξει ότι οι άνθρωποι μετατρέπονται εύκολα σε όχλο που χειραγωγείται. Το πείραμα πέτυχε μεν, τα συμπεράσματα ήταν λίγο τρομακτικά δε. Από ένα βιβλίο του 1988 που έκανε περισσότερο μυθιστορηματική την ιστορία, ο Ντένις Γκάνσελ γυρίζει αυτή την ταινία, που καθώς τοποθετεί την ιστορία στη Γερμανία, δίνει ιδιαίτερο βάρος στο τι θέλει να πει το σενάριο. Μπορεί να ξαναγεννηθεί κάτι σαν το Γ' Ράιχ; Και μάλιστα σε μια χώρα που το δημιούργησε και στη συνέχεια υπέφερε εξαιτίας του; Η απάντηση είναι η ίδια που ισχύει για κάθε χώρα όπου γεννήθηκε μια δικτατορία, ένα οποιοδήποτε αυταρχικό καθεστώς. Όσο υπάρχουν οι συνθήκες που μπορούν να το στηρίξουν, πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι πρόθυμοι να πιστέψουν. Ένας καθηγητής βάζει αυστηρούς κανόνες συμπεριφοράς, προτείνει μια στολή ομοιομορφίας και διαπιστώνει ότι οι μαθητές προσαρμόζονται πολύ εύκολα σε αυτό το σχήμα, στο «Κύμα», που για κάποιους θα έχει τραγική κατάληξη. Η ταινία είναι μια πολύ φροντισμένη, καλοστημένη παραγωγή, με καλές ερμηνείες και ένα δυνατό

σάουντρακ. Όμως αυτό που θέλει να πει είναι μάλλον προφανές και αντί να προχωρήσει στην ουσία των πραγμάτων, μένει στην επιφάνεια. Σχεδόν κανείς από τους χαρακτήρες δεν αναπτύσσεται πέρα από τα επιφανειακά του στοιχεία. Γι' αυτό ίσως δεν εντυπωσιάζει το γεγονός ότι πρόσωπα χωρίς βάθος είναι έτοιμα να παρασυρθούν από ένα τέτοιο κύμα.. Καλοστημένο, αν και προβλέψιμο, δράμα για τη χειραγώγηση της σκέψης.(6 στα 10)

Του Δημήτρη Μπούρα

Μαθήματα γερμανικής ιστορίας

Το «Κύμα» διαδραματίζεται σε ένα σύγχρονο γερμανικό λύκειο και είναι σαν ένα πείραμα που μοιάζει με ανατομία του ναζισμού. Το πείραμα αυτό γίνεται στο πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής εβδομάδας, στη διάρκεια της οποίας μια σχολική τάξη μετατρέπεται σε εκκολαπτήριο νεοναζί. Ένας αντικομμφορμιστής καθηγητής, πρώην ακτιβιστής, αναλαμβάνει απρόθυμα να οργανώσει στην τάξη του ένα εργαστήριο πολιτικής επιστήμης και να διερευνήσει την έννοια της αυτοκρατείας (η απόλυτη εξουσία, η πλήρης ελευθερία, η αυτοκυριαρχία), η οποία αποτελεί, κατά τεκμήριο, θεμέλιο της δικτατορίας. Οι μαθητές, που συμμετέχουν εθελοντικά στο «πείραμα», τον εκλέγουν αρχηγό της τάξης και αρχίζουν σταδιακά να απεμπολούν την ατομικότητά τους στο όνομα του ομαδικού πνεύματος. Ο καταλύτης γι' αυτή τη μετάλλαξη της συμπεριφοράς τους είναι η αυστηρή πειθαρχία. Στα μέσα της εβδομάδας ντύνονται ομοιόμορφα, θέτουν τα όριά τους με τον υπόλοιπο κόσμο και αναζητούν ένα σύμβολο ως κώδικα επικοινωνίας, αλλά και σημάδι ισχύος της ομάδας τους. Προς τα τέλη της εβδομάδας, χαιρετούν στρατιωτικά και επιδίδονται σε βιαιότητες. Η σχέση δασκάλου - μαθητή έγινε σχέση λοχία -στρατιώτη και το δημοκρατικό σχολείο μετατράπηκε αίφνης σε κέντρο νεοσυλλέκτων!

Στο «Κύμα», που έχει καταγιστικό ρυθμό, το σχολείο μοιάζει με γκρίζα ζώνη. Η αλληλεγγύη, η συλλογικότητα και τα ιδανικά που λείπουν από το κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών είναι τα στοιχεία που δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για

πάσης φύσεως δικτατορίες. Μια κυτταρική ανάλυση του ναζισμού που θυμίζει το σινεμά του Μίκαελ Χάνεκε. Κόλουμπαϊν α λα γερμανικά. (7 στα 10)

Επίσης βοηθητικά: <http://www.toddstrasser.com/html/thewave2c.htm> για την αφήγηση του ίδιου του καθηγητή που εφάρμοσε το πείραμα στους μαθητές του ή τη μετάφραση του ίδιου κειμένου στην ιστοσελίδα: <http://www.klg.gr/The%20wave.doc>